

УДК — 347.1 + 342,7) + 007

др Владимир В. Водинелић,
доцент Правног факултета у Београду

ОБРАДА ПОДАТАКА И ЗАШТИТА ЛИЧНОСТИ

1. УВОД

1. Победоносни поход рачунара

Неповратно је прошло време кад су само најмоћнији сектори јавне управе и само поједине велике фирме користили компјутере, фирме су то чиниле често тек због престижа, будући да су због недовољне искористивости компјутера трошкови аутоматске обраде података били превисоки (1). Дрastiчно снижавање трошкова производње рачунарске опреме омогућило је да се за свега неколико година цена рачунарске операције снизи више десетина пута (па је убрзо пророковано да ће у догледно време бити јефтиније похранити страницу текста у компјутер него конзервисати је на хартији)(2).

И усавршавање технологије је учинило компјутере све пожељнијим машинама: увећана брзина обраде исказује се милионима пута у односу на прве рачунаре; увећање капацитета и обраде и складиштење података изражавају такође спектакуларне величине; увећана је искористивост компјутера јер је могуће њиме обављати више операција истовремено (складиштити нове податке, обрађивати већ унете, користити већ обрађене, и то на више места у оквиру мреже терминала); увећана је искористивост података јер је могуће интегрисати разне компјутерске системе(3). Повећање ефикасности рада употребом компјутера учврстило је уверење (које нема оправдања у тој ширини), да су компјутери неопходни и да се без њих не би могли обавити бројни послови(4).

Економска оправданост њихове примене и њихово стално усавршавање довели су до тога да је, пре свега у пословном свету и јавној управи, стално растао број инсталираних компјутерских система, а и до тога да се стално проширивало подручје њихове примене на нове и нове задатке. Учесталу употребу рачунара пратио је један круг друштвених после-

(1) Уп.: Х. Вајзенбаум, *Моћ рачунара и људски ум (Ог просуђивања до израчунавања)*, Београд, 1980, с. 54; А. R. Miller, *The Assault on Privacy — Computers, Data Banks and Dossiers*, Ann Arbor, 1971 (= *Der Einbruch in die Privatsphäre — Datenbanken und Dossiers*, Neuwied-Berlin, 1973), с. 20 и ту прим. 20.

(2) Уп.: А. R. Miller, *ibid.*, с. 18 и прим. 8, 9; G. Maurer — H. Scheu, *Computer können nicht vergessen (Informationen zum Bundes-Datenschutzgesetz)*, Köln-Frankfurt a.M., 1978, с. 18 и д.

(3) Основне промене су изражене кроз пет генерација компјутера, почев од прве крајем четврте деценије. Уместо изношења техничких карактеристика и бројки, овде бих указао да су и пре компјутера постојала средства — као што су акти, досјери и картотеке — која су увећавала способности човека да памти податке, обрађује их, сређује и доводи у везу, употребљује и преноси, и ослобађале га (или бар ублажавале последице) природних ограничености способности памћења, лимитиране брзине повезивања, сређивања, налажења, употребљивања и преношења података. Ниједно од тих помагала није омогућило да се те човекове способности толико увећају а те ограничености толико неутрализују (уз добитке на брзини обраде, брзини прибављања података, на тачности, смањењу грешака; савладивости веће количине података, неизложености података промени услед протеча времена, истовременој расположивости података већем броју корисника), колико то омогућавају компјутери. Али, једнако тако, ниједно од тих средстава није у тој мери створило опасност, колико их је донело са собом коришћење компјутера. (Листа користи и опасности, касније у делу II, 2.)

(4) У ствари, били би обављени, само тежије, приметније или мање ефикасно. Но, и то је било довољно да буде прена point of no return. Уп. Ц.: Вајзенбаум, *op.cit.* (у прим 1), с. 47 и д.

лица, у коме се налази и низ правних проблема, који се тичу разних делова правног система, разних грана права⁵⁾.

2. Грађанскоправни проблеми аутоматске обраде података

Што се тиче грађанског права, веће заокружене целине чини пет група проблема, који су (у иностранству) предмет интензивног интересовања правне науке, све чешићи повод за судске одлуке и узрок појединих законодавних захвата:

— *Уговори у вези са software-ом, hardware-ом и обрадом података*. Посебности садржине и правног режима уговора којима се врши промет рачунарске опреме и рачунарских програма (њихова израда, пренос или препуштање на употребу), закупа, leasing-а, лиценце, уговора о сервисирању опреме, уговора рачунарских центара и корисника разних врста услуга, општи услови пословања и др.⁶⁾

(5) О шест врста социјалних последица, ун.: W. Steinmüller, *Consequences of Informational Technology*, Information Age, бр 3/1984, с. 163 и д. — Проблеми се тичу нарочито уставног, управног, радног, кривичног, грађанског и процесног права. Овде само избор нових монографија и чланака о тзв. компјутерском криминалитету (случајеви су се појавили и у нас, в.: „Политика Експрес“, од 12. VII 83, с. 17), којим се специјално бави часопис „Computer Crime Digest“ (излази од 1983. у САД): S. Frey, *Computerkriminalität in eigenums- und vermögensstrafrechtlicher Sicht*, München, 1987; U. Sieber, *The International Handbook on Computer Crime*, New York, 1986; исти, *Computerkriminalität und Strafrecht (Bestandaufnahme aller strafrechtlichen Tatbestände)*, Köln — Berlin — Bonn — München, 1981; W. Jaburek — G. Schmölder, *Computerkriminalität*, Wien, 1985; American Bar Association, Section on Computer Crime, *Report on Computer Crime*, Washington, 1984; K. Wong, *Computer Fraud in the UK — The 1986 Picture*, Datenschutz und Datensicherung, Informationsrecht, Kommunikationssysteme, Braunschweig-Wiesbaden, бр. 1/1987, с. 86 и д.; исти, *The Hackers and Computer Crime*, исто, бр. 3/1986, с. 192 и д.; исти, *Computer Crime in the UK — Are You Vulnerable*, исто, бр. 1/1984, с. 34 и д.; J. Soyka, *Computerkriminalität. Fälle und Fakten (Ein aktueller Report)*, München, 1986; P. Poerting — E.G. Pott, *Computerkriminalität. Aussmass, Bedrohungspotential, Abwehrmöglichkeiten*, Wiesbaden, 1986; S. Zweifel, *Buchführungsdelikte mittels EDV und Massnahmen zu deren Verhinderung*, Zürich, 1984; J. Silvius — F.P.E. Wiemans, *Informatiektechniek en strafrecht (Een commentaar op het rapport van de commissie computercriminaliteit)*, Nederlands juristenblad, Zwolle, бр 30/1987, с. 961 и д.; C. Bühler, *Ein Versuch, Computerkriminalität das Handwerk zu legen: Das Zweite Gesetz zur Bekämpfung der Wirtschaftskriminalität*, Monatsschrift für Deutsches Recht, Köln, бр 6/1987, с. 448 и д.; D. Zielinski, *Der strafrechtliche Schutz von Software*, u. W. Kilian — P. Gorny (Hrsg), *Schutz von Computer-Software (Technische und rechtliche Aspekte)*, Darmstadt, 1987, с. 115 и д.; W. Jaburek, *Computer-Kriminalität in Österreich: Rechtsprechung, Gesetzgebung*, u. W. Kilian — P. Gorny (Hrsg), *ibid*, с. 125 и д.; F. Riklin, *La protection des données personnelles: Aspects de droit pénal, situation actuelle en Suisse*, Revue internationale de droit comparé, Paris, бр. 3/1987, с. 677 и д.; A. Leicht, *Computerspionage: Die „besondere Sicherung gegen unberechtigten Zugang“ (202a StGB)*, Informatik und Recht, Frankfurt a. M., бр 2/1987, с. 45 и д.; M. Möhrschlegler, *Reform des Computerstrafrechts*, Die Polizei, Köln-Berlin-Bonn-München, бр. 2/1987, с. 44 и д.; исти, *Neue gesetzliche Regelung zur Computerkriminalität in den USA*, Zeitschrift für Wirtschaft, Steuer, Strafrecht, Köln, бр 2/1985; K. —H. Volesky — H. Scholten, *Computersabotage — Sabotageprogramme — Computerviren*, Informatik und Recht, Frankfurt a. M., бр. 7-8/1987, с. 280 и д.; R. Gassin, *Le droit pénal de l'informaïque*, Recueil Dalloz Sirey, Chronique, Paris, бр. 5/1986, с. 35 и д.; I. Leigh, *Criminalising the Computer*, Journal of Criminal Law, Herford, бр. 1/1986, с. 87 и д.; I. Lloyd, *Computer Crime*, New Law Journal, London, бр. August 1986, с. 761 и д.; R. Sieg, *Strafrechtliche Datenschutz und Computerkriminalität*, u. M. Vollkommer (Hrsg), *Datenverarbeitung und Persönlichkeitsschutz, Beiträge zu aktuellen Problemen des Datenschutzes in Recht und Praxis*, Erlangen, 1986, с. 293 и д.; C. Uthemann, *Computerkriminalität*, u. B. Grossfeld — P. Salje (Hrsg), *Elektronische Medien im Recht*, Köln-Berlin-Bonn-München, 1986, с. 51 и д.; F. Haft, *Das neue Computer-Strafrecht*, Datenverarbeitung, Steuer, Wirtschaft, Recht, München, бр. 11/1986, с. 255 и д.; S. Duschel, *Rechtswirksamkeit von Computerstrafverfügungen*, Zeitschrift für Verkehrsrecht, Wien, бр 10/1986, с. 289 и д.; с. 289 и д.; H.A. Engelhard, *Computerkriminalität und deren Bekämpfung durch strafrechtliche Reformen*, Datenverarbeitung im Recht, München, бр. 3/1985, с. 165 и д.; H. Uepping, *Computermisbrauch... aus der Sicht der Informatik (Betragungen zur Computerkriminalität)*, Datenverarbeitung im Recht, München, бр. 4/1985, с. 323 и д.; G. Schmölder, *Legistische Tendenzen im Computer-Strafrecht*, Österreichische Richter-Zeitung, Wien, бр. 9/1986, с. 178 и д.; R. Sieg, *Strafrechtlicher Schutz gegen Computerkriminalität*, Jura-Juristische Ausbildung, Berlin, бр. 7/1986, с. 352 и д.; J. Pradel — C. Feuillard, *Les infractions commises au moyen de l'ordinateur*, Revue de droit pénal et de criminologie, Bruxelles, бр. 4/1985, с. 307 и д.; F. Mussiarello, *I computer-crimes nel disegno di legge 1657/1984*, Rivista italiana di diritto e procedura penale, Milano, бр. 3/1985, с. 785 и д.; W. Winkelbauer, *Computerkriminalität und Strafrecht*, Computer und Recht, Köln, бр. 1/1985, с. 40 и д.; H. Fuchs, *Zum Entwurf von Strafbestimmungen gegen die Computerkriminalität*, Österreichisches Recht der Wirtschaft, Wien, бр. 11/1985, с. 330 и д.; K. Tiedemann, *Fraude et autres délits d'affaires commis à l'ordinateurs électroniques*, Revue de droit pénal et de criminologie, Bruxelles, бр. 7/1984, с. 611 и д. Наша литература: А. Шелих, *Problemi kaznenopravnega varstva zasebnosti pri uporabi računalniške tehnike*, „Зборник Правног факултета у Загребу“, бр. 3-4/1987, с. 487 и д. (= Проблеми кривичноправне заштите приватности при примени компјутерске технике, Југословенска ревија за криминологију и кривично право“, бр. 2/1981, с. 199 и д.).

(6) Избор нових монографија и чланака: F.A. Koch, *Computer-Vertragsrecht. Praxis-Handbuch für Kauf, Miete und Leasing von Hard- und Software (Mit Checklisten, Vertragsmustern sowie eine Einführung in die EDV)*, Freiburg i. Br., 1988; C. Zahrtnt, *DV-Verträge. Rechtsfragen und Rechtsprechung*, Halbergmoos, 1987; исти, *DV-Verträge. Rechtsprobleme — Einführung in die Vertragsgestaltung*, München, 1985; исти, *VOC — Verbindungsbedingungen für Computerleistungen T. 1: Die Besonderen Vertragsbedingungen für die Miete, den Kauf und die Wartung von EDV-Anlagen und — Geräten*, München, 1983; T. 2: Die Besonderen Vertragsbedingungen für die Überlassung und die Pflege von DV-Programmen, München, 1981; M. Vivant — C. Le Stanc, *Lamy droit de l'informatique*, Paris, 1986; H. W. Morita — B. Tybasseck, *Computersoftware. Rechtsschutz und Vertragsgestaltung (Eine systematische Darstellung nach deutschem und EG-Recht)*, München, 1986; D. T. Brooks, *Introduction to Computer Law*, New York, 1985; L.J. Davis i dr., *A User's Guide to Computer Contracting. Forms, Techniques and Strategies*, Clifton, N. J., 1984; M. Rennie, *Computer Contracts Handbook*, London, 1985; C. — D. Müller, *Einführung in das EDV-Vertragsrecht (Gerichtsscheidungen, Rechtsmeinungen, Technische Aspekte und Vorschläge für vertragliche Regelungen)*, Sindelfingen, 1985; исти, *Vertragsgestaltung im EDV-Bereich. Rechtliche und technologische Aspekte bei der Gestaltung von Hardware- und Softwareverträgen*, Köln, 1982; H.E. Pearson, *Computer Contracts. An International Guide to Agreements and*

— Аутоматизоване изјаве воља. Правни третман и режим изјава сачињених, пренетих и примљених путем компјутерских уређаја; ради ли се уопште о правној изјави воље; када узети да је изјава учињена или пристигла, да је уговор склопљен; проблем тзв. заблуде рачунара; могућност побијања изјаве; судбина изјаве воље коју учини неовлашћено лице; примењивост одредаба о формалним уговорима и др. (7).

— *Правна заштитна компјутерској software-a*. У ком виду је организовати, јесу ли рачунарски програми проналасци, па тиме способни за патентноправну заштиту, или долази у обзир једино ауторскоправна заштита, а и она под којим условима, или ваља конструисати нови тип заштите, посебно, sui generis право на програме; посебности заштите путем know how-a; примена прописа о нелојалној конкуренцији за случајеве коришћења туђих програма; у којој мери су примењиви прописи о жиговном праву и др. (8).

Software Protection, Deventer, 1984, M.H. Ellenberger — C. — D. Müller, *Zweckmässige Gestaltung von Hardware-, Software- und Projektverträgen*, Köln, 1984, M.H. Ellenberger, *Zweckmässige Gestaltung von Software — Verträgen aus der Sicht des Anwenders und des Herstellers*, Köln, 1983; C. Tapper, *Computer Law*, London-New York, 1983; H. Borgwardt — R. Streich, *EDV in der Wirtschaftslieferung. Rechtsfragen*, Berlin (DDR), 1982, s. 45 i d.; 102 i d.; K.H. Hodik, *Der Schutz von Software im österreichischen Recht. Ein Beitrag zum urheberrechtlichen Werkbegriff*, Wien, 1986; M. Pander, *Einwendungsdurchgriff bei Hard- und Software-Verträgen. Das Problem der mit verschiedenen Unternehmen getrennt abgeschlossenen Verträge*, Informatik und Recht, Frankfurt a. M., br. 11-12/1987, s. 408 i d.; N. Römer — K. — D. Schwenk, *Zur Gestaltung der Kooperationsbeziehungen bei der Erarbeitung und Nutzung von Software*, Wirtschaftsrecht, Berlin (DDR), br. 2/1987, s. 29 i d.; B. Heussen, *Urheber- und lizenzrechtliche Aspekte bei der Gewährleistung für Computersoftware (zugleich zum Problem der Rechtsnatur von Lizenzverträgen)*, Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, Internationaler Teil, Weinheim, Br. 11/1987, s. 779 i d.; M. Barisch, *Weitergabeverbote in AGB — Verträge zur Überlassung von Standardsoftware*, Computer und Recht, Köln, Br. 1/1987, s. 8 i d.; *Исти*, *Gewährleistungsrecht, Schadensersatzrecht und Recht der Allgemeinen Geschäftsbedingungen für Software*, у R. Kölsch — W. Schmid — F. Schweiggert (Hrsg.), *Wirtschaftsjur Software*, Stuttgart, 1985, s. 271 i d.; F. Dessemontet, *La protection des programmes d'ordinateur*, у: I. Cherpillod (Ed), *EDV-Software: Rechtsschutz, Vertragswesen, Checkliste*, Lausanne, 1980, s. 11 i d.; E. Heera, *Typisierung der Wirtschaftsverträge und Software*, Staat und Recht, Berlin (DDR), Br. 11/1986, s. 856 i d.; *Исти*, *Nochmals zu Rechtsfragen des Austausches von Computersoftware*, Wirtschaftsrecht, Berlin (DDR), Br. 1/1985, s. 13 i d.; K. — U. Link, *Die Auswirkungen des Urheberrecht auf die vertragliche Beziehungen bei der Erstellung von Computerprogrammen*, Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, Weinheim, br. 2/1986, s. 141 i d.; G. Lück, *Rechtsschutz und Vertragsgestaltung bei Computer-Software aus Schweizer Sicht*, Schweizerische Mitteilungen über Immaterialgüterrecht, Zürich, Br. 1/1986, s. 17 i d.; W. Kilian, *Vertragsgestaltung und Mängelhaftung bei Computersoftware*, Computer und Recht, Köln, Br. 4/1986, s. 187 i d.; K. Bernstein — K. Förster, *Zu Rechtsfragen des Austausches maschinenorientierter Computersoftware in der Volkswirtschaft der DDR*, Wirtschaftsrecht, Berlin (DDR), Br. 4/1986, s. 100 i d.; U.D. Gaubatz, *Software-Leasing*, у R. Kölsch — W. Schmid — F. Schweiggert (Hrsg.), *ibid*, s. 107 i d.; H. Baril, *Hardware, Software und Allgemeine Geschäftsbedingungen*, Computer und Recht, Köln, Br. 1/1985, s. 13 i d.; J.P. Zammit, *Contracting for Computer Products*, Jurimetrics. Journal of Law, Science and Technology, Chicago, 111, Br. 3/1982, s. 337 i d.; P. Pouillet — Y. Pouillet, *Les contrats informatiques. Réflexions sur des ans de jurisprudence belge et française*, Droit et pratique du commerce international (International Trade, Law and Practice), Paris, Br. 1/1982, s. 87 i d.; J.W. Goebel, *Vertragsrechtliche Probleme im Bereich von Information und Dokumentation*, Datenverarbeitung im Recht, München, Br. 2-3/1982, s. 155 i d.; C. Zahrt, *Software. Erstellungsverträge: Das magische Dreieck*, Online. ADI-Nachrichten, Köln, Br. 10/1981, s. 784 i d.

(7) Уп.; H. Köhler у H. Hübner и др., *Rechtsprobleme des Bildschirmtextes*, München, 1986; *Исти*, *Die Problematik automatisierter Rechtsvorgänge, insbesondere von Willenserklärungen*, Archiv für die civilistische Praxis, Tübingen, Br. 1-2/1982, s. 126 i d.; 132 i d.; 170 i d. и нав. у прим. 18; U. Eisenhardt, *Zum subjektiven Tatbestand der Willenserklärung. Aktuelle Probleme der Rechtsgeschäftslehre*, Juristenzeitung, Tübingen, Br. 19/1986, s. 875 i d.; 881, R. Clemens, *Die elektronische Willenserklärung — Chancen und Gefahren*, Neue Juristische Wochenschrift, München-Frankfurt a.M., Br. 34/1985, s. 1998 i d.; W. Borsum — W. Hoffmeister, *Rechtsgeschäftliches Handeln unberechtigter Personen mittels Bildschirmtext*, Neue Juristische Wochenschrift, München-Frankfurt a.M., Br. 21/1985, s. 1205 i d.; W. Berg, *Vom Weitauf zwischen Recht und Technik. Am Beispiel neuer Regelungsversuche im Bereich der Informationstechnologie*, Juristenzeitung, Tübingen, Br. 9/1985, s. 402; H. Redeker, *Geschäftsabwicklung mit externen Rechnern im Bildschirmtextdienst*, Neue Juristische Wochenschrift, München-Frankfurt a.M., Br. 42/1984, s. 2390 i d.; M. Hackemann — J. Scheller, *Rechtliche Aspekte bei Bildschirmtext-Angeboten*, Nachrichten für Dokumentation, München, Br. 1/1984, s. 21 i d.; D.H. Schwöbel, *Automation als Rechtsatlas des bürgerlichen Rechts. Ein Beitrag zu den Rechtsfragen der Verwendung elektronischer Datenverarbeitungsanlagen und automatischer Produktionseinrichtungen in der Wirtschaft*, Hamburg, 1970, s. 28 i d.; 43 i d.; I.A. Zuther, *Die Auswirkungen der Rationalisierung im Rechtsverkehr auf die Abgabe und Anfechtung von Willenserklärungen*, Hamburg, 1969; R. Schmid, *Rationalisierung und Privatrecht*, Archiv für die civilistische Praxis, Tübingen, Br. 1-2/1966, s. 20 i d.

(8) Избор новјих радова: R. Oman, *Urheberrechtsschutz für Computerprogramme — Neue Entwicklungen in den U.S.A.*, Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, Internationaler Teil, Weinheim, Br. 6, 1988, s. 467 i d.; T. Dreier, *Der Urheberrechtsschutz für Computerprogramme im Ausland — Rechtsfragen und Tendenzen in Rechtsprechung und Gesetzgebung*, *Исти*, s. 476 i d.; T. Dreier — M. Stuckel, *Der urheberrechtliche Schutz von Computerprogrammen — eine Auswahlbibliographie*, *Исти*, s. 484 i d.; G.F. Leonardos, *Vertrieb und Schutz von Computer-Software in Brasilien*, *Исти*, Br. 12, 1988, s. 921 i d.; M. Röttinger, *Rechtsschutz von Computerprogrammen. Die Diskussion in der Bundesrepublik Deutschland, Österreich und der Schweiz in den vergangenen (20) Jahren*, T. I. Patentrecht, T. II, Urheberrecht, T. III und Schluss, Informatik und Recht, Frankfurt a. M., Br. 7-8/1986, s. 293 i d.; Br. 3/1987, s. 93 i d.; Br. 4/1987, s. 139 i d.; *Исти*, *Neue Entwicklungen beim Software-schutz in den USA*, *Исти*, Br. 10/1987, s. 387; *Исти*, *Rechtsschutz von Computerprogrammen in den USA*, Datenschutz und Datensicherung, Braunschweig-Wiesbaden, Br. 7/1987, s. 327 i d.; *Исти*, *Zur Neuordnung des Software-schutzes in Frankreich*, Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, Internationaler Teil, Weinheim, Br. 12/1985, s. 808 i d.; M. Kindermann, *Copyright und Software — Überblick über die internationale Entwicklung*, у W. Kilian — P. Gorny (Hrsg.), *op.cit.* (у прим 5), s. 63 i d.; A. Wolff, *Software-schutz international*, EDV und Recht, Wien, Br. 2/1987, s. 28 i d.; *Исти*, *Der rechtliche Schutz von Computer-software. Patentrecht — Markenrecht — Wettbewerbsrecht*, *Исти*, Br. 3/1986, s. 10 i d.; M. Hackemann, *Urheberrechtlicher Schutz von Datenbanken — rechtsvergleichend und nach internationalen Recht*, Zeitschrift für Urheber- und Medienrecht, Baden-Baden, Br. 5/1987, s. 269 i d.; R. Dietrich, *Urheberrecht und moderne Technologien. Rechtsvergleichend unter besonderer Berücksichtigung der Bundesrepublik Deutschland, Österreich und der Schweizerischen Botschaft zu einem Bundesgesetz über das Urheberrecht*, Liechtensteinische Juristen-Zeitung, Vaduz, Br. 3/1985, s. 85 i d.; C.M. Bown, *Status of Protection for Soft-*

— *Одштетина и групе одговорности*. Различити проблеми одговорности за штете које настају у вези са свим претходним поменутих односима, у вези са аутоматском обрадом података, употребом рачунара и другим; опредељење за субјективну или објективну одговорност; тешкоће доказивања појединих елемената; мане ствари; одговорност за исправно функционисање ствари; осигурање од одговорности, и др. (9).

ware in the UK and other European Countries, Computer Law and Practice, бр. 2/1986, с. 46 и д.; A. R. Bertrand, *Copyright Protection for Computer Software in Civil Law Countries*, Software Protection, бр. 5/1985, с. 9 и д.; A. Millé, *Software Protection in the Latin American Countries*, исто, бр. 7/1985, с. 1 и д.; F. M. Greguras — F. Foster-Simons, *Software Protection in the People's Republic of China*, Information Age, бр. 4/1985, с. 220 и д.; A. Vida, *Fakten und Gedanken über den Softwareschutz in Osteuropa*, Informatik und Recht, Frankfurt a.M., бр. 5/1986, с. 236 и д.; исти, *Software-Vergütung für Arbeitnehmer in Ungarn*, isto, бр. 1/1988, с. 9 и д.; исти, *Zum Urheberrechtsschutz von Rechenprogrammen in Ungarn*, Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, Internationaler Teil, Weinheim, бр. 11/1987, с. 769 и д.; I. Eskenazi, *La législation bulgare en matière de protection juridique du logiciel*, La propriété industrielle, Bern, бр. 11/1981, с. 318 и д.; A. В. Литванов, *Правое войсосу охрону компјутерној информацији*, Советское государство и право, Москва, бр. 8/1987, с. 84 и д.; H. Hannemann, *The Patentability of Computer Software. An International Guide to the Protection of Computer-Related Inventions*, Deventer, 1985; D. G. Jerrard, *A Review of International Software Protection Measures*, Computer Law & Practice, бр. 1/1984, с. 2 и д.; T. Stoll, *Proprietary Protection of Computer Software in National and International Perspective*, German Yearbook of International Law, Göttingen, бр. 28/1985, с. 370 и д.; G. Kolle, *Der Urheberrecht von Computerprogrammen und Videospielen im Ausland*, Zeitschrift für Urheber- und Medienrecht, Baden-Baden, бр. 1/1985, с. 15 и д.; H. E. Pearson, *op. cit.* (у прим 6), M. Kessler, *Le logiciel, protection juridique*, France et étranger, Paris, 1986; A. Bertrand (Ed), *La protection des logiciels sous la loi du 3 juillet 1985*, Paris, 1986; G. Bertin — I. de Lamberterie (Ed), *La protection du logiciel. Enjeux juridiques et économiques*, Paris, 1985; M. Vivant — C. Le Stanc, *op. cit.* (у прим 6); J. Huet, *Les logiciels sont protégés par le droit d'auteur*, Loi du 3 juillet 1985, Recueil Dalloz Sirey, Paris, бр. 38/1985, с. 261 и д.; P. Gaubrat, *La protection des logiciels par la propriété littéraire et artistique*, Revue internationale du droit d'auteur, Paris, бр. 128/1986, с. 181 и д.; H. Carr, *Computer Software: Legal Protection in the United Kingdom*, Oxford, 1987; C. J. Millard, *Legal Protection of Computer Programs and Data*, London-Toronto, 1985; C. Tapper, *op. cit.* (у прим 6); D. Remer, *Legal Care for Your Software, A Step-by-Step Guide for Computer Software Writers*, Aldershot, 1984; B. Niblett, *Legal Protection of Computer Programs*, London, 1980, L. T. Gesmer, *Developments in the Law of Computer Software Copyright Infringement*, Jurimetrics, Chicago, бр. 3/1986, с. 224 и д.; J. R. Harris, *A Market-Oriented Approach to the Use of Trade Secret or Copyright Protection (or Both?) for Software*, исто, бр. 2/1985, с. 147 и д.; W. E. Schmidt, *Legal Proprietary Interest in Computer Programs: The American Experience*, исто, бр. 4/1980-81, с. 345 и д.; M. Gemignani, *Schould Algorithmus be Patentable*, исто, бр. 3/1982, с. 326 и д.; D. S. Karjala, *Copyright, Computer Software, and the New Protectionism*, исто, бр. 1/1987, с. 33 и д.; D. R. Syrowik, *Disclosing Computer Programs in an Application for a United States Patent — a Trap for a Unwary*, исто, бр. 1/1985, с. 21 и д.; G. Vandenbergh, *La protection du logiciel et des chips aux Etats-Unis: Un exemple pour l'Europe?* Revue internationale du droit d'auteur, Paris, бр. 126/1985, с. 85 и д.; E. Roditti Schachter, *La protezione giuridica del software negli Stati Uniti*, Il diritto di autore, Milano, бр. 2/1985, с. 171 и д.; P. M. Polak *Zum Urheberrechtsschutz von Computerprogrammen in den USA*, EDV und Recht, Wien, бр. 4/1986, с. 18 и д.; K. A. Bauer, *Urheberrechtsschutz von Computerprogrammen in den USA*, Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, Internationaler Teil, Weinheim, бр. 3/1984, с. 136 и д.; Attorney General's Department, *National Symposium on Legal Protection of Computer Software*, Canberra, 1984; A. Liebermann, *La protection juridique des programmes d'ordinateur en Australie*, La propriété industrielle, Bern, бр. 11/1983, с. 349 и д.; A. F. Rush, *Copyright Protection for Computer Software and Semiconductor Chips in Canada (A Canadian Perspective)*, Journal of the Copyright Society of the USA, Littleton, бр. 2/1986, с. 162 и д.; K. Pilny, *Die Registrierung von Computer-Software in Japan (Ein neues Gesetz und sein Praxis)*, Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, Internationaler Teil, Weinheim, бр. 1/1988, с. 26 и д.; T. Fukuhara — Y. Tsunoda, *Schutz der Computersoftware durch das Patentgesetz in Japan*, Computer und Recht, Köln, бр. 4/1987, с. 262 и д.; T. Kitagawa, *Allgemeiner Urheberrechtsschutz oder Sonderrecht für Computerprogramme in Japan?* Ein Zwischenbericht, Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, Internationaler Teil, Weinheim, бр. 2/1985, с. 173 и д.; T. Dreier — H. Goldrian — J. Betten, *Schutz der Computerprogramme*, Berichte der deutschen Landesgruppe für die Tagung des Geschäftsführenden Ausschusses von 10-15. April 1988 in Sidney, исто, бр. 1/1988, с. 42 и д.; J. Betten, *Neue Entscheidungen des Bundespatentgerichts zum Patentschutz von softwarebezogene Erfindungen*, Computer und Recht, Köln, бр. 6/1987, с. 347 и д.; исти, *Urheberrechtsschutz von Computerprogrammen in der Bundesrepublik Deutschland*, Der Gesellschafter, Wien, бр. 1/1986, с. 25 и д.; M. Bohling, *Eine alternative Schutzmöglichkeit für Computerprogramme?*, Computer und Recht, Köln, бр. 3/1986, с. 126 и д.; M. Lehmann, *Aktuelle karteell — und wettbewerbsrechtliche Probleme der Lizenzierung von urheberrechtlich geschützten Computerprogrammen*, Betriebs-Berater, Heidelberg, бр. 19/1985, с. 1209 и д.; G. Bornmüller, *Rechtsschutz für DV-Programme. Die immaterialgüterrechtliche Zuordnung der Programme für elektronische Datenverarbeitungsanlagen*, Göttingen, 1986; H. Harte-Bevandamm, *Wettbewerbsrechtlicher Schutz von Computerprogrammen*, Computer und Recht, Köln, бр. 10/1986, с. 615 и д.; V. Franceschelli, *Der Rechtsschutz für Software im italienischen Recht*, Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, Int. Teil, бр. 3/1988, с. 227 и д.; L. Turco, *La tutela giuridica del software*, Il diritto di autore, Milano, бр. 2/1984, с. 135 и д.; G. Catalani, *Alcune considerazioni in materia di protezione giuridica dei programmi per ordenadori*, исто, бр. 3-4/1981, с. 292 и д.; K. H. Hodik, *op. cit.* (у прим 6); A. Wolff, *Der Schutz von Computersoftware in Österreich*, Computer und Recht, Köln, бр. 8/1986, с. 500 и д.; A. Troller, *Der Rechtsschutz von Computerprogrammen in der Schweiz*, исто, бр. 4/1986, с. 232 и д.; I. Cherpillod, *La protection des programmes d'ordinateur par le droit d'auteur*, Proposition de réglementation, Schweizerische Mitteilungen über Immaterialgüterrecht, Zürich, бр. 1/1986, с. 41 и д.; R. Plaisant, *La protection des programmes d'ordinateur*, y: B. Dutoit — J. Hofstetter — P. Piotet (Publ.), *Mélanges G. Flattet*, Lausanne, 1985, с. 73 и д.; N. Römer — K. — D. Schwenk, *op. cit.* (у прим 6), с. 30 и д.; H. Borgwardt — R. Streich, *op. cit.* (у прим 6), с. 59 и д.; Наша лит.: С. М. Маркович, *Заштита рачунарских програм патентним, ауторским правом и правом sui generis*, Крагујевац, 1987; В. Бесарович, *La protection juridique des programmes d'ordinateur*, Le Droit d'auteur, Genève, бр. 4/1987, с. 146 и д.; З. Парач, *Инструментално провање заштити компјутерској software (у компаративном и јусласовним праву)*, Семинар Компјутер и право, Загреб, 1987; К. Пухарич, *Pravno varstvo računalniških programov*, Правник, бр. 10-12/1982, с. 309 и д.

(9) Види: У. Лангхорн-Плато, *Datenschutz und Haftungsschutz — Notwendigkeit einer datenschutzspezifischen Gefährdungshaftung?*, Zeitschrift für Rechtspolitik, München, бр. 1, 1989, с. 16 и д.; W. Kilian, *Haftung für Mängel der Computer-Software*, Heidelberg, 1986; исто, *op. cit.* (у прим 6), с. 187 и д.; P. Gorny — W. Kilian (Hrsg), *Computer-Software und Sachmängelhaftung*, Stuttgart, 1985; J. Mehrings, *Computersoftware und Gewährleistungsschutz*, Neue Juristische Wochenschrift, München-Frankfurt a.M., бр. 31/1986, с. 1904 и д.; M. Bartsch, *op. cit.* у: R. Kölsch — W. Schmid — F. Schweiggert (Hrsg); *op. cit.* (у прим 6); F. — W. Engel, *Mängelansprüche bei Software-Verträgen*, Betriebs-Berater, Heidelberg, бр. 18/1985, с. 1159 и д.; *Computer Contracts and Warranties*, The Scott Report, бр. 11/1984, с. 5 и д.; C. Zahrt, *Qualität der Software im Vertrag sichern*, Öffentliche Verwaltung und Datenverarbeitung, Köln, бр. 7/1983, с. 33 и д.; D. Klippel, *Deliktrechtliche Probleme des Datenschutzes*, Betriebs-Berater, Heidelberg, бр. 7/1983, с. 407 и д.; M. Hackemann, *Die vertragliche Haftung der Fachinformatiker*, бр. 1/1989, с. 1 и д.

— Аутоматизовање рејистара нејокејности. Правно уређење увођења аутоматске обраде података у земљишну евиденцију; интегрисање катастра и земљишне књиге; способност аутоматизоване евиденције да удовољи досадашњим правним принципима по којима је конструисана установа земљишне књиге, (не)могућност да се техничко-организациона питања не решавају науштрб правних и др. (10).

3. Личнојравни проблеми аутоматске обраде података (тзв. заштити података)

Ипак, најсложенији је проблем правне заштите личности од опасности и повреда којима је изложена при аутоматизованој обради података који се на њу односе — тзв. заштита података (data protection, Datenschutz). Откако је формулисан у седмој деценији, тај проблем није само у теорији привукао више пажње него остали наведени⁽¹¹⁾, већ је изазвао и обухватнији законодавни рад него они: ради његовог решавања донети су цели закони, од којих су неки већ и новелирани или у целости замењени новима⁽¹²⁾, а нису раније већ постојеће норме тек прилагођене или само сходно или аналогно примењиване. Од осталих наведених проблема, овај се разликује и по томе што је подстакао и интензиван ангажман социологије, филозофије и политикологије, а и практични политички рад, нарочито у САД и Немачкој.

tionszentren für fehlerhafte Informations — und Dokumentationsdienste, Frankfurt a.M., 1981; T. Winkelmann, *Falschaukünfte von Auskunften: Zum Verhältnis von §824 BGB zur §32 Abs. 2 BDSG*, Monatsschrift für Deutsches Recht, Köln — Hamburg, бр. 9/1985, с. 718 и д.; H. Köhler, *op.cit.* (у прим 7), с. 156 и д.; 171; D. Davies, *Insurance and Computer: The Technological Gap, The Computer Law and Security Report*, бр. 3/1985, с. 10 и д.; P. Lange-Hellwig, *Versicherungen im EDV-Bereich*, Das Rechenzentrum, München-Wien, бр. 3/1981, с. 191 и д.; K. Bednar — M. Weissenböck, *Datenschutzhandbuch*, Wien, 1979, с. 260 и д.; H. — D. Steguweit, *Datenschutzsicherung*, Datenschutzvermittlung, бр. 6/1978, с. 201 и д.; E. V. Uckermann, *BDSG: Fragen der Haftung und des Versicherungsschutzes*, Datenschutz und Datensicherung, Braunschweig-Köln, бр. 2/1978, с. 64 и д.; W. Knabben, *Die Datenhaftung — Überblick zum Haftungssystem*, Datenschutz-Berater, Düsseldorf-Frankfurt a.M. бр. 6/1977, с. 81 и д.; *исти*, *Datenhaftung, Der Datenunfall und seine zivilistischen Folgen (Risiken-Haftung-Möglichkeiten der Schadensabwehr-Freizichtung im Bundesdatenschutzgesetz)*, DKT-Schriftenreihe, Köln, 1979; U. Loewenheim, *Vertragsprobleme bei Benutzung betriebsfremder elektronischen Datenverarbeitungsanlagen*, Betriebs-Berater, Heidelberg, бр. 12/1967, с. 593 и д.; J. Lieser, *Die zivilrechtliche Haftung im automatisierten Geschäftsverkehr*, Juristenzeitung, Tübingen, бр. 23-24/1971, с. 759 и д.; J.H. Gärtner, *Privatrechtliche Fragen des Datenschutzes*, u. R. Dierstein — H. Fidler — A. Schulz (Hrsg.), *Datenschutz und Datensicherung*, Köln, 1970, с. 70 и д.; D.H. Schwörbel; *op.cit.* (у прим 7), с. 6 и д.; P. Schmidt, *op.cit.* (у прим 7), с. 22 и д.

(10) Уп.: P. Weber, *Das ADV-Grundbuch in Österreich*, Rechtspflegeblatt, Bielefeld, бр. 1/1983, с. 10 и д.; B. Keim, *Das EDV-Grundbuch*, Deutsche Notarzeitschrift, München, бр. 12/1984, с. 724 и д.; G. Lücke — H.G. Dutt, *Loseblattgrundbuch und Datenschutz*, Der Deutsche Rechtspfleger, Bielefeld, бр. 7/1984, с. 253 и д.; *Erfahrungsbericht über die Umstellung des Grundbuches auf automationsunterstützte Datenverarbeitung*, Österreichische Notariats-Zeitung, Wien, бр. 4-5/1982, с. 51 и д.; H. Syring, *Das automatisierte Liegenschaftsbuch als räumliches Zuordnungssystem*, Öffentliche Verwaltung und Datenverarbeitung, Online, ADI-Nachrichten, Stuttgart, бр. 11/1981, с. 17 и д.; R. Brown, *Computers and Law in Australia*, Datenverarbeitung im Recht, München, бр. 1-2/1983, с. 129 и д.; P.N. Rattel — H. Geiger, *Grundstücksdatenbank*, u. W. Steinmüller (Hrsg.), *Informationsrecht und Informationspolitik*, München-Wien, 1976, с. 48 и д.; 56 и д.; H. Geiger, *Rechtsfragen um das Computer-Grundbuch*, Juristenzeitung, Tübingen, бр. 8/1974, с. 250 и д.; *исти*, *Das Computergrundbuch*, Datenverarbeitung, Steuer, Wirtschaft, Recht, München, бр. 12/1971-72, с. 362 и д.; *исти*, *Elektronische Datenverarbeitung für das Grundbuchwesen*, Justizverwaltungsbuch, бр. 2/1970, с. 26 и д.; W. Schmid, *Grundsätzliche und methodische Probleme automatisierter Normsetzung bei einer Umstellung des Grundbuches auf elektronische Datenverarbeitung*, Datenverarbeitung im Recht, München, бр. 4/1973, с. 329 и д.; *исти*, *Das Grundbuch in elektronischer Datenverarbeitung*, Datenverarbeitung, Steuer, Wirtschaft, Recht, München, бр. 11/1972, с. 322 и д.; F. Simmering — F. Güttling, *Integration von Liegenschaftskataster und Grundbuch in einer Grundstücksdatenbank*, Öffentliche Verwaltung und Datenverarbeitung, München, бр. 4/1973, с. 147 и д.; F. Güttling — R. Schneider, *Elektronische Datenverarbeitung im Grundbuch*, Grundbuchautomation, München, 1972, с. 19 и д.; L. Rapp, *Rechts — und Praktikabilitätsfragen des EDV-Grundbuches*, Datenverarbeitung, Steuer, Wirtschaft, Recht, München, бр. 5/1971-72, с. 149 и д.

(11) Готово да је немогуће побројати макар и само значајнија дела. Још пре 15 година проценјавало се да има десет до три хиљаде наслова. Библиографије с краја шездесетих година наведене су код: U. Seidel, *Datenbanken und Persönlichkeitsschutz (unter besonderer Berücksichtigung der amerikanischen Computer Privacy)*, Köln, 1972, с. 1, прим. 5. О обиму литературе продукције сведочи и чињеница да је у Карlsruher Juristische Bibliographie (C.H. Beck, München—Frankfurt a. M.) формирана 1979. године посебна (XVII) група за књиге и чланке из области правне информатике и заштите података. По броју библиографских јединица та група ни данас не заостаје за неким мањим правним дисциплинама, што само показује да се није радило тек о једној помоћној теми. В. и прим. 18 и 19. Обухвата је и у: International Bibliography on Computer and Law, коју периодично објављује часопис „Informatica e diritto“ (Le Monnier, Firenze); последње издање у бр. 1-2/1986. Упућивања на остале библиографије код: R.M. Di Giorgi, *L'informatica giuridica e il diritto dell'informatica. Le riviste e le bibliografie*, „Informatica e diritto“, бр. 3/1986, с. 186 и д.

(12) Осим земаља чији су прописи нав. код Л. Штурм, *Правни аспекти заштите података у савременим информационом системима*, „Анали Правног факултета у Београду“, бр. 6/1986, с. 661 и д. и прим. 21 (= *Pravni vidiki zaštite podataka u savodnih informacionih sistemih*, „Zbornik znanih razprav“), Pravna fakulteta u Ljubljani, бр. XLIV/1984, с. 126 и прим. 21), законе су донели или новелирали и Мађарска 1977, 1981. Енглеска 1984 (закон), Канада 1984 (закон), Аустрија (новела), Холандија неколико законских нацрта, последњи 1986, Немачка неколико нацрта новела савезног закона и неколико нацрта новела покрајинских закона, Bremen 1981 (закон), Hessen 1986 (нови закон), Baden-Württemberg 1982 (новела), Швајцарска 1981 (савезне смернице), 1983 (модел-закон), неколико кантона подзаконске акте (оба Basel-a, Bern, Solothurn, Zürich), три кантона законе (најстарији је закон Genève из 1976), неколико кантона нацрте, а препараторни развој су у току и у Италији, Португалу, Шпанији, Грчкој, Аустралији. Уставне одредбе о заштити података постоје у Португалу, Шпанији, Холандији, Nordrhein-Westfalen-y, Saarland-y. Уп. (по земаљама): B. Niblett, *Data Protection Act 1984, Lon-*

Мада је правна литература у САД пре него у Европи започела усредсређено бављење њиме⁽¹³⁾, први закони о заштити података донети су готово истовремено⁽¹⁴⁾. Заштита по-

don, 1984; R. Sizer — P. Newman, *The Data Protection Act. A Practical Guide*, Aldershot, 1984; R.C. Austin, *The Data Protection Act 1984: The Public Law Implications*, Public Law, London, бр. 4/1984, с. 618 и д.; N. Savage — C. Edwards, *Implementing the Data Protection Act 1984*, The Journal of Business Law, London, бр. March/1986, с. 103 и д.; исти, *The Data Protection Act 1984*; исто, бр. November/1984, с. 463 и д.; C. Edwards — N. Savage, *A Guide to the Data Protection Act 1984*, London, 1984; C.J. Millard, *op.cit.* (у прим. 8); M. Rankin, *Privacy and Technology: A Canadian Perspective*, Journal of Media Law and Practice, бр. 5/1984, с. 21 и д.; A. Duschaneck, *Neuerungen im Datenschutzrecht. Ein Überblick über die DSG-Novelle 1986*, EDV und Recht, Wien, бр. 3/1986, с. 2 и д.; исти, *Neuerungen im österreichischen Datenschutzgesetz*, Datenschutz und Datensicherung, Braunschweig-Wiesbaden, бр. 1/1987, с. 26 и д.; P. Reinberg, *Vereinfachung im Datenschutz? Was ist von der Datenschutznovelle zu erwarten?*, Wien, 1985; W. Dohr — H. — J. Pollirer — E.M. Weiss (Hrsg.), *Datenschutzgesetz*, Wien, 1988; F. de Graaf, *Der neue niederländische Datenschutzgesetzentwurf, Recht der Datenverarbeitung*, Köln, бр. 5-6/1986, с. 260 и д.; J. Schindel, *Der Entwurf eines Niederländischen Datenschutzgesetzes vom Dezember 1981*; Datenschutz und Datensicherung, Braunschweig-Wiesbaden, бр. 1/1983, с. 14 и д.; исти, *Datenschutz in den Niederlanden. Der Gesetzentwurf vom 1.12.1981*; Öffentliche Verwaltung und Datenverarbeitung, Köln, бр. 9/1982, с. 87 и д.; H. — L. Drews, *Erneut: Zur Novellierung des Bundesdatenschutzgesetzes (BDSG)*, Recht der Datenverarbeitung, Köln, бр. 2/1987, с. 58 и д.; H. Auernhammer, *Der neue Referententwurf zum Novellierung des Bundesdatenschutzgesetzes*, Datenschutz und Datensicherung, Braunschweig-Wiesbaden, бр. 1/1984, с. 5 и д.; H.A. Lennartz, *Neues Datenschutzrecht in Hessen, Recht der Datenverarbeitung*, Köln, бр. 2/1987, с. 74 и д.; S. Simitis — S. Walz, *Das neue Hessische Datenschutzgesetz*; исто, бр. 4/1987, с. 157 и д.; P. Gola, *Die Entwicklung des Datenschutzrechts im Jahre 1981, 1982, 1983, 1984, 1985, 1986*, Neue Juristische Wochenschrift, München-Frankfurt a. M., бр. 17/1983, с. 916 и д., бр. 20/1984, с. 1157, бр. 21/1985, с. 1198, бр. 31/1986, с. 1914 и д., бр. 28/1987, с. 1676; R.J. Schweitzer, *Die Richtlinien des schweizerischen Bundesrates über den Datenschutz in der Bundesverwaltung*, Datenschutz und Datensicherung, Braunschweig-Wiesbaden, бр. 4/1981, с. 239 и д.; исти, *Das Muster-Datenschutzgesetz für die schweizerischen Kantone*; исто, бр. 3/1983, с. 202 и д.; C.M. Flück, *Datenschutz*, Basel, 1984; P. Tercier, *Le nouveau droit de la personnalité*, Zürich, 1984, с. 67; R. Frank, *Persönlichkeitsschutz heute*, Zürich, 1983, с. 107 и д.; G.J. Pawlikowski, *Zur Entwicklung des Datenschutzrechtes in der Schweiz*, Österreichische Juristen-Zeitung, Wien, бр. 9/1982, с. 231 и д.; R. Pagano, *Tutela dei dati personali: evoluzione della legislazione europea e stato del dibattito*, Informatica e diritto, бр. 3/1986, с. 85 и д.; G. Minniti, *Raccolte elettroniche di dati ed informazioni e tutela della personalità*, Il diritto di autore, Milano, бр. 4/1985, с. 470 и д.; L. Sarazani, *Diritto alla riservatezza e raccolta automatizzata dei dati relativi alla persona*; исто, бр. 3/1984, с. 21 и д.; M.G. Losano, *Informatica e società. Il progetto di legge italiano sulla privacy*, Data Manager, бр. 34/1984, с. 16 и д.; R. Riegel, *Probleme des Informationsrechtes, des Datenschutzes und des Datenverarbeitung in Italien*, Datenverarbeitung im Recht, München, бр. 1/1984, с. 1 и д.; V. Frosini, *La protezione della riservatezza nella società informatica*, Informatica e diritto, бр. 1/1981, с. 5 и д.; Country Reports. Greece, TDR. Transnational Data Report on Information Policies and Regulation, бр. 3/1985, с. 140; Country Reports. Portugal; исто, бр. 7/1984, с. 388; *Australia Needs Enforceable Privacy Rights*; исто, бр. 2/1984, с. 61 и д. Уп. и: *UN-Resolution Datenschutz (Entwurf)*, Datenschutz und Datensicherung, Braunschweig-Wiesbaden, бр. 4/1985, с. 233 и д. OECD Declaration on Transborder Data Flow; исто, бр. 1/1986, с. 29; H. — J. Mengel, *Internationale Organisationen und transnationaler Datenschutz. Einführung und Dokumentation*, Berlin, 1984. Периодици: H. Burkert, *Europäische Datenschutzzverfahren. Versuch einer Zwischenbilanz*, Datenschutz-Nachrichten, Bonn, бр. 6/1982, с. и д.; H. Meister, *Entwicklungen in europäischen Datenrecht*, Recht der internationalen Wirtschaft, Heidelberg, бр. 7/1982, с. 481 и д.; *Data Protection Developments*, TDR. Transnational Data Report, бр. 56/1984, с. 294 и д.; J. Martyn, *Data Protection Legislation Outside the UK*, Aslib Proceedings, бр. 8/1985, с. 329 и д.; T. Riley, *Data Protection Today and Some Trends*, Law/Technology, бр. 1/1984, с. 3 и д.; R. Pagano; *ibid.*, с. 67 и д.; W. Hondius, *A Decade of International Data Protection*, Netherlands International Law Review, The Hague, бр. 2/1983, с. 103 и д.; E. Badde, *Synoptische Übersicht über die Rechte des Betroffenen in Westeuropa im öffentlichen DV-Bereich*, Datenschutz-Nachrichten, Bonn, бр. 3-4/1984, с. 6 и д.; S. Engel, *Synoptische Übersicht die Rechte des Betroffenen in Westeuropa im privaten DV-Bereich*; исто, бр. Januar/1981, с. 1 и д.; H. Burkert — S. Engel, *Datenschutz in Europa. Synoptische Übersicht*, Datenschutz und Datensicherung, Braunschweig-Wiesbaden, бр. 3/1980, с. 146 и д. Види и W. Vogt, *Datenschutz in Geschichte und Gegenwart*, у: W. Dietz-D. Pannier (Hrsg.), *Festschrift für H. Kirchner zum 65. Geburtstag*, München, 1985, с. 385 и д.

(13) У другој половини седамдесетих (истакнути пионири: A. F. Westin и A.R. Miller). Правна наука се надовезала на раније већ објављиване социолошке студије и укључила у расправе пред конгресним комитетима. Од раних радова уп.: A.F. Westin, *Science, Privacy, and Freedom: Issues and Proposals for the 1970's*, Part I, *The Current Impact of Surveillance on Privacy*, Columbia Law Review, New York, бр. 7/1966, с. 1010 и д.; исти, *Privacy and Freedom*, New York, 1967; исти, *Legal Safeguards to Insure Privacy in a Computer Society*, Communication of the ACM, бр. September/1967, с. 533 и д.; исти, *Statement to Privacy. Computer Privacy Hearings before the Subcommittee on Administrative Practice and Procedure of the Senate Committee of the Judiciary*, Фебруар 1968, с. 277 и д.; K.L. Karst, „The Files”: *Legal Controls over the Accuracy and Accessibility of Stored Personal Data*, Law and Contemporary Problems, Durham (North Carolina), бр. 2/1966, с. 342 и д.; D.M. Michael, *Speculations on the Relation of the Computer to Individual Freedom and the Right to Privacy*, The George Washington Law Review, Washington, бр. 33/1964, с. 270 и д.; A.R. Miller, *The National Data Center and Personal Privacy*, The Atlantic, бр. November/1967, с. 53 и д.; исти, *Invasion of Privacy by Computer. Computer Privacy Hearings before the Subcommittee on Administrative Practice and Procedure of the Senate Committee of the Judiciary*, February 1968, с. 294 и д.; исти, *Personal Privacy in the Computer Age: The Challenge of a New Technology in an Information-Oriented Society*, Michigan Law Review, бр. 67/1969, с. 1089 и д.; исти, *op. cit.* (у прим. 1); R. Chartrand, *The Federal Data Center: Proposals and Reactions*, Law and Computer Technology, Washington, бр. October/1968, с. 12 и д. Кратки описи и код R. Kamlah, *Right of Privacy. Das allgemeine Persönlichkeitsrecht in amerikanischer Sicht unter Berücksichtigung neuer technologischer Entwicklungen*, Köln-Berlin-Bonn-München, 1969, с. 76 и д.; исти, *Datenschutz im Spiegel der anglo-amerikanischen Literatur. Ein Überblick über Vorschläge zur Datenschutzgesetzgebung*, у: Deutscher Bundestag, Drucksache, VI/3826, 1971, с. 197 и д.; U. Seidel, *op.cit.* (у прим. 11), с. 56 и д.; K. Tiedemann — C. Sasse, *Delinquenzprophylaxe, Kreditrisicherung und Datenschutz in der Wirtschaft*, Köln-Berlin-Bonn-München, 1973, с. 71 и д.; W. Egloff, *Braucht die Schweiz ein Datenschutzgesetz?*, Zeitschrift für Schweizerisches Recht, Basel, бр. 4/1977, с. 352 и д.; L. Reisinger, *Zur Problematik des Datenschutzes*, Österreichische Juristen-Zeitung, Wien, бр. 5/1975, с. 116 и д.

(14) У Hessen-у (CP Немачка) 7. октобра 1970. Datenschutzgesetz, и у САД 26. октобра 1970. Fair Credit Reporting Act (као дес. VI Consumer Credit Protection Act-а). Први нацрт закона о заштити података изражен је, али није био озакоњен, у Енглеској 1969 (Baker-ов нацрт, Data Surveillance Bill). Даљи развој законодавства приказан је хронолошки по земљама код T. Riley, *op.cit.* (у прим. 12), с. 3 и д.; R. Pagano, *op.cit.* (у прим. 12), с. 70 и д.; H. Gassmann, *Entwicklung des Datenschutzrechtes in Europa und Übersee*, у: K. Bauknecht — P. Forstmoser — C.A. Zehnder (Hrsg.), *Computer und Privatsphäre*, Zürich, 1978, с. 59 и д. Прогноза тог последњег, а и других (на које ујачуји J. Schucan, *Datenbanken und Persönlichkeitschutz*, Zürich, 1977, с. XV и P. Forstmoser — E.F. Schmid, *Grundfragen und Lösungsmöglichkeiten einer Datenschutzgesetzgebung*, у: K. Bauknecht — P. Forstmoser — C.A. Zehnder (Hrsg.), *ibid.*, с. 31), да ће до 1980. већина западноевропских земаља донети законе, показала се као преоптимистичка. О стању в. прим. 12.

датака је понегде нашла места и у личноправним одредбама грађанског законика⁽¹⁵⁾, односно у пројектима за његово новелирање⁽¹⁶⁾, а и у појединим грађанскоправним убиеницима⁽¹⁷⁾.

Правна литература о заштити података обимна је, и већ је постала непрегледна⁽¹⁸⁾. У њој су заступљени сви родови (и убиеници о праву заштите података, и монографска дела, и зборници, и коментари закона, и чланци)⁽¹⁹⁾. Рано су формиран, а придружују им се и нови часописи специјализовани за ову област⁽²⁰⁾.

(15) У мађарски Грађански законик, при новелирању 1977. године, унета је одредба о заштити података (83): (1) Подаци који су захваћени рачунарска уређајем не смеју вређати лична права. (2) Обавештења о подацима могу се дати, осим лицима на које се односе, само овлашћеним органима или лицима. Заинтересованом лицу подаци се могу укратити само ако би дошло до повреде државне или опште безбедности. (3) Заинтересовано лице може тражити у посебном поступку да се исправе подаци и чињенице које не одговарају стварности.

(16) Преднарт закон о измени швајцарског Грађанског законика и Облигационог законика, којер је 1975. израдила тзв. Личингерова комисија, предлађао је две нове одредбе о заштити података. Чл. 28к. Грађанског законика: (1) Свако прикупљање или употреба података о личним односима подлеже општим прописима о заштити личности; захтевом за уклањање нарочито се може тражити да се укине недолуштено складиштење података и да се исправи нетачан податак. (2) Приватни субјекти, који у картотеке, банке података или на сличан начин прикупљају податке о личним односима и стављају их трећима на располагање, дужни су да лицу кога се подаци тичу дају, на његов захтев, писмено обавештење о стању и садржају података који се односе на њега. Чл. 49бис, ст. 3. Облигационог законика: Одговорности без обзира на кривину подлеже и приватно предузеће, које у картотеке, банке података или на сличан начин прикупља податке о личним односима и ставља трећима на располагање, ако својом делатношћу противправно повреди личне односе. Друга комисија, која је израдила нови преднарт, изоставила је ове одредбе, с тим да заштита података буде уређена засебним законом. Модел-закон је сачињен 1983. В. нав. у прим. 12.

(17) Нпр.: К. Larenz, *Allgemeiner Teil des deutschen Bürgerlichen Rechts. Ein Lehrbuch*, München, 1980, с. 114 и д.; D. Medicus, *Allgemeiner Teil des BGB. Ein Lehrbuch*, Heidelberg, 1982, с. 369.

(18) Док је, нпр.: H. Meister још могао рећи 1977. да немачка литература још увек није непрегледна, и претендовати да у једној фусоти на половини стране сачини преглед важнијих наслова (*Einige Gesichtspunkte des Datenschutzes im deutschen Privatrecht*, Österreichische Juristen-Zeitung, бр. 3/1977, с. 65, прим. 4), ситуација се врло брзо изменила. Када сам 1979. боравио као гост-истраживач у Gesellschaft für Mathematik und Datenverarbeitung — Institut für Datenverarbeitung im Rechtswesen, St. Augustin (Bonn), припремљена ми је листа публикација из области права заштите података, која је садржала више од 900 наслова. Пет година касније H. Meister наводи да JURIS (Правни информациони систем Савезног министарства правосуђа, Bonn) под одредницом Datenschutz садржи 1760 наслова (Orwell, *Recht und Hysterie. Eine Bemerkung zum informationellen Selbstbestimmungsrecht*, Datenschutz und Datensicherung, Braunschweig-Wiesbaden, бр. 3/1984, с. 164). То је ситуација тек у једној земљи, нако се, истина, ради о националној књижевности која, у чему се може поддржати оцена W. Steinmüller-a (*Datenschutz*, у H. Kunst — R. Herzog — W. Schneemelcher (Hrsg), *Evangelisches Staatslexikon*, Stuttgart-Berlin, 1975, шпалта 358), предлаћу у међународним размерима.

(19) Избор новијих књига: М. — T. Tinnfeld — H. Tubies, *Datenschutzrecht*, München — Wien, 1988, K. Vogelgesang, *Grundrecht auf informationelle Selbstbestimmung?*, Baden-Baden, 1987; J. — M. Jehle, *Datenzugang und Datenschutz in der kriminologischen Forschung*, Wiesbaden, 1987; D. Ammann, *Datenschutz im Bank — und Kreditbereich* (Eine Studie zu einem Schweizer Datenschutzgesetz unter Berücksichtigung ausländischer Erfahrungen, insbesondere in der BRD und in den USA), Zürich, 1987; T. Griesse, *Zur Notwendigkeit und Effektivität eines verbesserten datenrechtlichen Persönlichkeitsrechtes im Arbeitsrecht*, Berlin, 1987; H. Hohman (Hrsg), *Freiheitsicherung durch Datenschutz. Beiträge zu aktuellen Problemen des Datenschutzes in Recht und Praxis*, Erlangen, 1986; K.P. Seif, *Daten vor dem Gewissen. Die Brisanz der personenbezogenen Datenerfassung*, Freiburg i.Br. — Basel — Wien, 1986; H.L. Drews — H. Kassel — P. Strand, *Lexikon Datenschutz und Datensicherung*, Berlin, 1986; J. Weber, *Datenschutz und Forschungsfreiheit. Die Archivgesetzgebung des Bundes auf dem Prüfungsstand*, München, 1986; F. Merhold, *Datenschutz und Arbeitsrecht*, Wien, 1986; F. Henke, *Die Datenschutzkonvention des Europarates*, Frankfurt a. M.-Bern-New York, 1986; A. Büllsach, *Informationstechnologie und Datenschutz. Auswirkungen, Reformforderungen*, München, 1985; R.B. Abel — G. Sommer (Hrsg), *Chancen und Risiken des Datenschutzes. Personalinformationssysteme, informationelle Selbstbestimmung (Referate des 2. und 3. Norddeutschen Datenschutztags)*, München, 1985; T. W. Schrepfer, *Datenschutz und Verfassung. Eine Untersuchung zur verfassungsrechtlichen Relevanz der Erfassung, Aufbewahrung und Weitergabe personenbezogener Daten*, Bern, 1985; K. Merten, *Datenschutz und Datenverarbeitungsprobleme in den Sicherheitsbehörden*, Heidelberg, 1985; P. Gola — K. Hümmerich, *Personaldatenrecht im Arbeitsverhältnis. Stand und Entwicklungstendenzen beim Datenschutz im Personalwesen*, Heidelberg, 1985; Informationsgesellschaft und Überwachungsstaat. Strategien zur Wahrung der Freiheitsrechte im Computerzeitalter, Wiesbaden, 1985; H. Gliss — B. Hentschel — G. Wronka (Hrsg), *Datenschutzfachtagung (8. DAFTA). Referate und Ergebnisse*, Köln, 1985; M. Frommann — T. Mörsberger — W. Schellhorn (Red), *Sozialdatenschutz Positionen, Diskussionen, Resultate*, Frankfurt a.M., 1985; H. — G. Woertge, *Die Prinzipien des Datenschutzrechts und ihre Realisierung in geltenden Recht*, Heidelberg, 1984; H.P. Bull, *Datenschutz oder Die Angst vor dem Computer*, München-Zürich, 1984; H.W. Louis, *Datenschutz und Informationsrecht in den USA. Eine Darstellung der Gesetzgebung des Bundes*, München, 1984; F. Meilinger, *Datenschutz im Bereich von Information und Dokumentation*, Baden-Baden, 1984; Sozialarbeit und Datenschutz, Hofgeismar, 1984; *Datenschutz im Medizinbereich. Bericht von einer vom Bundesamt für Justiz eingesetzten Arbeitsgruppe*, Bern, 1984; P. Gola (Hrsg), *Datenschutz im Konflikt*, München, 1983; W. Kilian, *Rechtsfragen der medizinischen Forschung mit Patientendaten. Datenschutz und Forschungsfreiheit im Konflikt*, Darmstadt, 1983; W. Zöllner, *Daten — und Informationschutz im Arbeitsverhältnis*, Köln-Berlin-Bonn-München, 1983; J. Schweinöck — H. Geiger — K. Weigert, *Bayerische Datenschutzgesetz. Kommentar*, Köln, 1982; *Konflikte zwischen Therapie und Recht in der Psychiatrie. Einsichtsräte, Schweigegeld, Dokumentation und Datenschutz*, Hofgeismar, 1983; J. Taeger (Hrsg), *Die Volkszählung*, Reinbek, 1983; M.M. Pedrazzini (Hrsg), *Datenschutz. Probleme, Beispiele, Grundsätze, Erfahrungen, Aspekte*, Zürich, 1982; *Polizeiliche Datenverarbeitung*, Wiesbaden, 1982; G. Wronka — S. Hörle, *Bundesdatenschutzgesetz. Auswirkungen auf Werbung und Presse*, Bonn, 1982; H.J. Ordemann — R. Schomerus, *Bundesdatenschutzgesetz*, München, 1982; P. Reichertz — W. Kilian (Hrsg), *Arztgeheimnis, Datenbanken, Datenschutz*, Berlin-Heidelberg, 1982; P. Lange, *Probleme des Persönlichkeits — und Datenschutzes im Sozialrecht. Eine Analyse der persönlichkeitsrechtstangehenden Normen des Sozialrechts unter besonderer Berücksichtigung des Grundsatzes der Verhältnismässigkeit*, Bochum, 1982.

(20) Тако је, нпр., само 1985. и 1986. године почело издавање три часописа у СР Немачкој и по једној у Швајцарској и Аустрији: *Computer und Recht* (Forum für die Praxis der Rechts der Datenverarbeitung, Information und Automation), O. Schmidt Verlag, Köln (1985), *Recht der Datenverarbeitung (Zeitschrift für Praxis und Wissenschaft)*, Datakontext-Verlag, Köln (1985), *Informatik und Recht (vereinigt mit „Datenverarbeitung im Recht“)*, A. Metzner Verlag, Frankfurt a.M. (1986), *Schweizerische Zeitschrift für die Rechtsinformatik und das gesamte EDV-, Computer-, Software- und Telekommunikationsrecht*, Kubli Lawprint, Küssnacht (1986), *EDV und Recht*, Medien und Recht Zeitschriftenverlag H. Hittmann, Wien (1986). Преглед неколико десетина часописа, који излазе од раније, код: R.M. Di Giorgi, *op.cit.* (у прим. 11), с. 186 и д.

Иако нема спектакуларних судских случајева, разни аспекти заштите података предмет су бројних судских одлука⁽²¹⁾.

Наша правна литература се такође рано укључила⁽²²⁾. Законодавни рад, међутим, није још достигао фазу нацрта закона о заштити личности на подручју аутоматске (или и другачије) обраде података⁽²³⁾.

4. Правно-систематизациска колебања

О комплексности и компликованости материје сведоче и тврдње да је ова материја стекла статус правне дисциплине⁽²⁴⁾.

(21) Више последица од било које друге изазвала је у СР Немачкој тзв. *Volkszählung-пресуда* Савезног уставног суда од 15. XII 1983, објављена у: *Neue Juristische Wochenschrift*, München-Frankfurt a.M., 8/1984, с. 419 и д.; *Die Öffentliche Verwaltung*, Stuttgart, бр. 2/1984, с. 156 и д.; *Datenschutz und Datensicherung*, Braunschweig-Wiesbaden, бр. 2/1984, с. 258 и д.; *Europäische Grundrechte-Zeitschrift*, Kehl, бр. 2/1983, с. 577 и д.; H. Geiger, *Das Urteil des Bundesverfassungsgerichts zum Volkszählungsgesetz 1983. Ein Überblick*, Datenverarbeitung, Steuer, Wirtschaft, Recht, München, бр. 3/1984, с. 43 и д. Контроверзне ставове в. код: E. Benda, *Das Recht auf informationelle Selbstbestimmung und die Rechtsprechung des Bundesverfassungsgerichts zum Datenschutz*, Karlsruhe, 1984; *Auswirkungen des Volkszählungsurteils. Entschliessung der Konferenz der Datenschutzbeauftragten des Bundes und der Länder und der Datenschutzkommission Rheinland-Pfalz*, у Friedrich-Naumann-Stiftung (Hrsg.), *Datenschutz*, Bd. I, St. Augustin, 1984, с. 110 и д.; A. Podlech, *Die Begrenzung staatlicher Informationsverarbeitung durch die Verfassung angesichts der Möglichkeit unbegrenzter Informationsverarbeitung mittels der Technik* (zur Entscheidung des Bundesverfassungsgerichts über das Volkszählungsgesetz 1983), *Leviathan*, Zeitschrift für Sozialwissenschaft, Opladen, бр. 1, 1984, с. 85 и д.; R. Baumann, *Stellungnahme zu den Auswirkungen des Urteils des Bundesverfassungsgerichts vom 15.12.1983 zum Volkszählungsgesetz 1983*, Deutsches Verwaltungsblatt, Köln-Berlin-Bonn-München, бр. 13/1984, с. 612 и д.; исти, *Datenschutz-Novellierung und das Recht auf informationelle Selbstbestimmung*, у: H. Gliss — B. Hentschel — G. Wronka (Hrsg.), *op. cit.* (у прим. 19), с. 17 и д.; Berliner Datenschutzbeauftragte, *Stellungnahme zum Urteil des Bundesverfassungsgerichts zum Volkszählungsgesetz 1983 von 15. Dez. 1983*, Berlin, 1984; U. Mückenberger, *Datenschutz als Verfassungsgebot*. Das Volkszählungsurteil des Bundesverfassungsgerichtes, *Kritische Justiz*, Baden-Baden, бр. 1/1984, с. 1 и д.; S. Simitis, *Die informationelle Selbstbestimmung — Grundbedingung einer verfassungskonformen Informationsordnung*, *Neue Juristische Wochenschrift*, München-Frankfurt a.M., бр. 8/1984; J. Wente, *Informationelles Selbstbestimmungsrecht und absolute Drittwirkung der Grundrechte*, исто, бр. 25/1984, с. 1446 и д.; W. Steinmüller, *Das Volkszählungsurteil des Bundesverfassungsgerichts, Datenschutz und Datensicherung*, Braunschweig-Wiesbaden, бр. 2/1984, с. 91 и д.; H. Meister, *op. cit.* (у прим. 18), с. 162 и д.; R. Riegel, *Auswirkungen des Volkszählungsurteils des Bundesverfassungsgerichts auf die informationelle Tätigkeit der Sicherheitsbehörden und rechtliche Konsequenzen insbesondere für die Novellierung von BDSG und Personalausweisgesetz*, *Recht im Amt*, Neuwied a. RH., бр. 6/1984, с. 121 и д.; исти, *Rechtsgrundlagen für die informationelle Tätigkeit der Verfassungsschutzbehörden und datenschutzrechtliche Konsequenzen aus dem Volkszählungsurteil des Bundesverfassungsgerichts*, *Deutsches Verwaltungsblatt*, бр. 14, 1985, с. 765 и д.; T. Hase, *Das Recht auf „informationelle Selbstbestimmung“*. *Bemerkungen zum Datenschutz anlässlich des „Volkszählungsurteils“ des Bundesverfassungsgerichts*, *Demokratie und Recht*, Köln, бр. 1/1984, с. 39 и д.; U. Dammann, *Volkszählung-Urteil des BVerfG*, *Öffentliche Verwaltung und Datenverarbeitung*, Köln, бр. 1/1984, с. 51 и д.; H. Heussner, *Das informationelle Selbstbestimmungsrecht in der Rechtsprechung des Bundesverfassungsgerichts*, *Die Sozialgerichtsbarkeit*, Wiesbaden, бр. 7/1984, с. 279 и д.; исти, *Datenverarbeitung und die Rechtsprechung des Bundesverfassungsgerichts im Spannungsfeld zwischen Recht und Politik*, *Arbeit und Recht*, Köln, бр. 10/1985, с. 309 и д.; E. Schwann, *Gehorsam gegenüber dem Bundesverfassungsgericht? Die Umsetzung der Volkszählungsentscheidung des Bundesverfassungsgerichts in der Exekutive, in der Gesetzgebung und in der Rechtsprechung der übrigen Gerichte*, *Datenverarbeitung im Recht*, München, бр. 4/1985, с. 255 и д.; F. Hufen, *Das Volkszählungsurteil des Bundesverfassungsgerichts und das Grundrecht auf informationelle Selbstbestimmung — eine juristische Antwort auf „1984?“*, *Juristenzeitung*, Tübingen, бр. 23-24/1984, с. 1072 и д.; E. Denninger, *Das Recht auf informationelle Selbstbestimmung und Innere Sicherheit — Folgerungen aus dem Volkszählungsurteil des Bundesverfassungsgerichts*, *Kritische Justiz*, Baden-Baden, бр. 3/1985, с. 215 и д.; исти, *Das Recht auf informationelle Selbstbestimmung*, у H. Hohmann (Hrsg.), *op. cit.* (у прим. 19), с. 127 и д.; C. Karaus, *Der grundrechtliche Schutz der Privatsphäre bei der Erhebung, Verarbeitung und Weitergabe von statistischen Daten. Unter Einbeziehung der Entscheidung des Bundesverfassungsgerichts zum Volkszählungsgesetz 1983*, Tübingen, 1985; K. Rogall, *Moderne Fahndungsmethoden im Lichte gewandelten Grundrechtsverständnisses*, *Goltdammer's Archiv für Strafrecht*, Heidelberg, бр. 1/1985, с. 9 и д.; H. Bäumer, *Datenschutz beim Verfassungsschutz*, *Archiv des öffentlichen Rechts*, Tübingen, бр. 1/1985, с. 30 и д.; B. Schlink, *Das Recht der informationellen Selbstbestimmung*, *Der Staat*, Berlin, бр. 2/1986, с. 233 и д.; A. Büllesbach, *Datenschutz und Bürgerfreiheit. Informationelle Selbstbestimmung in der demokratischen Gesellschaft*, у: H. Däubler-Gmelin — W. Adlerstein (Hrsg.), *Menschengerecht. Arbeitswelt, Genforschung, neue Technik, Lebensformen, Staatsgewalt*, Heidelberg, 1986, с. 305 и д.; M. Knott, *Inhalt und Schranken des Rechts auf „informationelle Selbstbestimmung“ nach dem Urteil des Bundesverfassungsgerichts zum Volkszählungsgesetz*, у: M. Vollkommer (Hrsg.), *op. cit.* (у прим. 5), с. 54 и д.; R. Schomerus, *Das informationelle Selbstbestimmungsrecht in neuen Datenschutzgesetzentwürfe*, *Recht der Datenverarbeitung*, Köln, бр. 2/1986, с. 61 и д.; Friedrich-Ebert-Stiftung (Hrsg.), *Effiziente Gefahabwehr und Bürgerfreiheit. Stand und Lücken der Umsetzung des Volkszählungsurteils im Bereich der inneren Sicherheit*, Bonn, 1986; K. Vogelgesang, *op. cit.* (у прим. 19); O. Küpferle, *Die Lehren aus dem „Volkszählungsurteil“ des Bundesverfassungsgerichts gezogen? Zur geplanten Novellierung des Bundesdatenschutzgesetzes*, *Demokratie und Recht*, Köln, бр. 4/1987, с. 427 и д.; R. Gross, *Das Recht auf informationelle Selbstbestimmung mit Blick auf die Volkszählung 1987, das neue Bundesstatistikgesetz und die Amtshilfe*, *Archiv des öffentlichen Rechts*, Tübingen, бр. 2, 1988, с. 161 и д.; P. Gola, *Das Recht auf informationelle Selbstbestimmung in der aktuellen Rechtsprechung*, *Recht der Datenverarbeitung*, Köln, бр. 3, 1988, с. 109 и д.

(22) Развој је описан и литературно на в. код Л. Штурм, *op. cit.* (у прим. 12), с. 126 и д. Новији радови: В. В. Воднелић, *Права личности*, „Југословенски преглед“, бр. 11/1983, с. 445 и д. (= *Rights of Personality*, *Yugoslav Survey*, бр. 4/1984, с. 55 и д.), А. Финжгар, *О заштити података у друштвеном систему информисања*, „Анали Правног факултета у Београду“, бр. 3-4/1983, с. 463 и д.; М. Јухарт, *Компјутер и особна права*, у: *Семинар Компјутер и право*, Загреб, 1987, с. 83 и д. и на в. код Л. Штурм, *ibid.*, с. 128 прим. 31.

(23) Децембра 1983. израђен је у Словенији *Predlog za izdajo Zakona o zaštiti podatkov v družbenem sistemu informiranja* и *Тезе за Нацрт тог Закона* (обј. у: „Роговацале“ *Skupščina SR Slovenije in Skupščina SFR Jugoslavije za delegacije in delegate*), Љубљана, бр. 1 од 10. I 1984, с. 29 и д.), а 6. октобра 1987. *Predlog* за доношење Закона о изменама и допунама Закона о основама друштвеног система информисања и о информационом систему Федерације, који предвиђа издавање нове главе IIа „Основи заштите података и информација у друштвеном систему информисања“ са осам чланова (24а — 24ж).

(24) Између осталих, испуњава и услов довољне развијености. В. прим. 11, 18 и 19.

У најновије доба са разних страна пристижу размишљања о конституисању правне дисциплине (која се назива углавном) информационо право (information law, Informationsrecht)⁽²⁵⁾. Виђења њеног предмета, састава и односа са другим дисциплинама варира од аутора до аутора. Предмет ове дисциплине биле би норме које регулишу односе поводом информација — стварање, давање, прикупљање, обраду, преношење и коришћење, употребу информација (података), и то како материјалноправни, тако и процесноправни и организационоправни вид. Њен централни, и најразвијенији део представља управо право заштите података.

Од права заштите података и информационог права ваља, наравно, разликовати правну информатику. Она није правна дисциплина, већ је, као део информатике, наука о методама и средствима обраде података у правној пракси и науци⁽²⁶⁾. С почетка, међутим, док се није развило, смештало се у њене оквире и ту излагало и право заштите података⁽²⁷⁾.

Право заштите података се не сврстава без остатка ни у јавно, ни у приватно право, по којем год критеријуму да се проведе та подела⁽²⁸⁾.

II. ОПАСНОСТ.

1. Тамна бројка и свесћ о опасностима

Основни проблем права заштите података јесте како правним путем спречити и реаговати на опасности које по личности ствара аутоматска (али и конвенционална) обрада података⁽²⁹⁾.

Поједини извори опасности и неки видови повреда личности повезани су доиста с извесним типом друштвеног система (нпр., постојање у капиталистичким земљама, а непостојање у социјалистичким тзв. издавача адреса или бескрупулозних начина прибављања података којима се служе осигуравајућа друштва). Али, огромна већина проблема као могућност поједнако прати сваки систем (нпр., подаци концентрисани у разним кадровским

(25) Различите концепције в. код: Н. Р. Булл, *Was ist Informationsrecht?*, Informatik und Recht, Frankfurt a. M. бр. 7-8/1986, с. 287 и д.; исти, *Die Grundprobleme des Informationsrechts*, Zwole-Frankfurt a. M. 1985; Л. Штурм, *Interactions Between Information Technology and Law*, у: А. Мелезине — А. Корнхаузер — Л. Штурм (Hrsg.), *Technik und Informationsgesellschaft. Information, Technology and Society*, Alsbach, 1987, с. 118 и д.; Г. Гринлеаф, *From „Computer Law“ to „Information Law“*, New South Wales Society for Computers and the Law, Yearbook 1984, Sydney, 1984, с. 1 и д.; Н. Фиелер, *Aufgabengebiete und Forschungsstrategien zur Entwicklung des Informationsrechts*, Datenverarbeitung im Recht, München, бр. 2-3/1982, с. 187 и д.; исти *Vom Datenschutz — zum Informationsrecht*, Datenschutz und Datensicherung, Braunschweig-Wiesbaden, бр. 1/1981, с. 10 и д.; исти, *Vom Datenschutz zum Informationsrecht — Ein Beitrag zum Thema „Datenverarbeitung und Gesellschaft“*, Der GMD-Spiegel, St. Augustin, бр. 3/1977, с. 23 и д.; 30 и д.; В. Steinmüller, *Informationsrecht — das Arbeitsrecht der zweiten industriellen Revolution? Datenverarbeitung im Recht*, München, бр. 2-3/1982, с. 179 и д.; исти, *Informationsrecht und Informationspolitik*, у: W. Steinmüller (Hrsg.), *op. cit.* (у прим. 10), с. 1 и д.; Ј. Бинг, *Information Law? Journal of Media Law and Practice*, бр. December/1981, с. 219 и д.; Г. Веркмејстер, *Informationsrecht — Grundlagen und Anwendung im Überblick*, *Datenverarbeitung im Recht*, München, бр. 2/1979, с. 97 и д.; W. Eglöff — G. Werckmeister, *Kritik und Vorüberlegungen zum Gegenstandsbereich von Informationsrecht*, у: W. Steinmüller (Hrsg.), *op. cit.* (у прим. 10), с. 280 и д.; W. Schimmel, *Grundlegung für ein Informationsrecht*, у: W. Steinmüller (Hrsg.), *ADV und Recht, Einführung in die Rechtsinformatik und das Recht der Informationsverarbeitung*, Berlin, 1976, с. 131 и д.; U.K. Preuss, *Entwicklungsperspektiven der Rechtswissenschaft*, Kritische Justiz, Baden-Baden бр. 4, 1988, с. 374 и д.

(26) У појединостима се, међутим, разликују поимања њене структуре. Упућивања нпр. код Е. Фамели — Р. Нануци — Р. М. Ди Ђорџи, *Documentation in Legal Informatics and „International Bibliography on Computers and Law“*, Informatica e diritto, Firenze, бр. 3/1983, с. 183 и д.

(27) На нашим факултетима се још увек искључиво тако поступа (уп. Л. Штурм, *op. cit.* (у прим. 12), с. 127; Д. Кавран, *Кадровске евиденције и заштитна права личности у управном поседу*, „Правни живот“, бр. 12/1979, с. 17), што — иако непримерено — више одговара него раније изучавање у управном праву. Такву оцену уп. и код: Н. Р. Булл, *Datenschutz als Informationsrecht und Gefahrenabwehr*, Neue Juristische Wochenschrift, München-Frankfurt a. M. бр. 23/1979, с. 1182, прим. 27.

(28) Да је право заштите података немогуће сврстати искључиво, тако и: М. Wochner, *Das Datenschutzzurcheinander*, Deutsches Verwaltungsblatt, Köln-Berlin-Bonn-München, бр. 5/1982, с. 233 и д.; У. Мукенбергер, *op. cit.* (у прим. 21), с. 10, прим. 57, Н. Р. Булл, *op. cit.* (у прим. 27), с. 1182. У том погледу оно дели судбину и многих других новоформираних већих групација норми, уп.: В. В. Водинелић, *Јавно и приватно право*, Београд, 1986, с. 361.

(29) Од те заштите података, коју зову индивидуална, неки разликују институционалну заштиту података, код које је полазиште нарушена информационона равнотежа између институција (између парламента и извршне власти, у корист извршне власти, владе и опозиције, у корист владе, судства и управе, у корист управе), уп.: W. Steinmüller, *op. cit.* (у прим. 18), шпалта 353; исти, *Automatische Datenverarbeitung*, у: исто, шпалта 117; исти, *op. cit.* (у прим. 25), с. 182 и д.; W. Steinmüller — В. Lutterbeck — С. Mallmann — U. Harbort — Ј. Schneider, *Grundfragen des Datenschutzes, Gutachten im Auftrag des Bundesministeriums des Innern*, Deutscher Bundestag, 6. Wahlperiode, Drucksache VI/3826, Јули 1971, с. 37, 44, 48, 82, 163; W. Schimmel — W. Steinmüller, *Rechtspolitische Problemstellung des Datenschutzes*, у: U. Dammann — М. Karhausen — Р. Müller — W. Steinmüller (Hrsg.), *Datenbanken und Datenschutz*, Frankfurt a. M. — New York, 1974, с. 123 и д.

евиденцијама, у служби државне безбедности, армији, у персоналним евиденцијама радних и других организација и органа, медицинским досјеима). Они прате употребу уређаја за аутоматску обраду података без обзира на друштвено уређење⁽³⁰⁾. Опасности не бивају свакодневно претворене у стварност⁽³¹⁾. Ипак, многи би из сопственог искуства могли да наведу по неки случај неовлашћеног коришћења личних података. Појас повреда не настоји се само од оних усамљених случајева, који се (нпр., јер поседују политичку димензију) изнесу у јавност⁽³²⁾. Тамна бројка постоји и овде.

Свест ширих кругова о опасности аутоматске обраде података порасла је у појединим земљама⁽³³⁾, чему је донекле допринела наука, а знатније и проблематизовање теме у масовним медијима. За разлику од односа спрам неких других модерних проблема (нпр., угроженост животне средине, хумана генетика, пасивно пушење), наши медији нису показали већу живост у посредовању информација на овом плану. Док је, нпр., у САД покушај да се средином седме деценије оформи статистички информациони систем за целу земљу, који би омогућио интегрисање података о појединцу, довео до покрета за заштиту личности⁽³⁴⁾, који је надигао стручне кругове и осујетио реализацију пројекта, а у Немачкој сличне широке реакције изазвао почетком ове деценије попис становништва који је угрожавао личност⁽³⁵⁾, као и деценију раније настојање да се уведе јединствени матични број

(30) Био је у праву А. F. Westin када је, пре више од 20 година писао да проблеми с којима је Америка суочена услед развоја науке и технологије, нису само амерички проблем, већ да је Америка, због технолошког преимућства, само прва суочена с њима, а да ни друге нације, не само на Западу, него и на Истоку, много не заостају, јер и тамо расте мрежа компјутера, прикључује се подаци... (*op.cit.* (у прим. 13), *Part II, Balancing the Conflicting Demands of Privacy, Disclosure, and Surveillance*, „Columbia Law Review“, New York, бр. 7/1966, с. 1252). Другачије, изгледа, Д. Кавран, *op.cit.* (у прим. 27), с. 12 и д. — Структура, начин функционисања разних банких података (издавача адреса, кредитних организација, издавалаца кредитних картица, осигуравајућих друштава, информационог бироа, масовних медија, кадровских служби у приватним и јавним организацијама, медицинских установа, јавне управе, комуналних и других служби, статистичких служби, службе унутрашњих послова, државне безбедности, армије, научноистраживачких установа и др.) и угрожавање личности, исцрпно су приказани, нпр.: ОЕСД-Directorate for Scientific Affairs, *Social Consequences of Computers: Public Data Banks and the Protection of Privacy*, Paris, 1969; Home Office, Committee on Data Protection (Chairman: Sir K. Younger), Report, London, 1972; Home Office, Report of the Committee on Data Protection (Chairman: Sir N. Lindop), London, 1978; Personal Privacy in an Information Society, The Report of the Privacy Protection Study Commission, U.S. Government Printing Office, 1977; Department of Communications — Department of Justice, *Privacy and Computers*, Ottawa, 1972; A. F. Westin — M. A. Baker, *Databanks in a Free Society. Computers, Record-Keeping, and Privacy, Report of the Project on Computer Databanks of the Computer and Engineering Board National Academy of Science*, New York, 1972; W. Warner — M. Stone, *The Data Banks Society*, London, 1970; Rapport de la commission informatique et libertés, La documentation française, Paris, 1975; A. R. Miller, *op.cit.* (у прим. 1); A. F. Westin, *Privacy and Freedom* (*cit.* у прим. 13), (U. Seidel, *op.cit.* (у прим. 11)).

(31) Утолико пре је неумесно приписивати компјутерима демонски карактер, уп. о томе: K. Vogelgesang, *op.cit.* (у прим. 19), с. 34; M. Kloepper, *Datenschutz als Grundrecht. Verfassungsprobleme der Einführung eines Grundrechts auf Datenschutz*, Königstein/Ts., 1980, с. 10. — Скандали и спектакуларни случајеви свакако нису услов, који се мора испунити, да би се тек тада ствар узела озбиљно и прибавио легитимитет интересовања за правну заштиту, уп. о томе, с упућивањима: S. Similitis, *Datenschutz: Voraussetzung oder Ende der Kommunikation*, у N. Horn — K. Luig — A. Söllner (Hrsg.), *Europäische Rechtsdenken in Geschichte und Gegenwart. Festschrift für H. Coing zum 70. Geburtstag*, Bd. II, München, 1982, с. 496 и прим. 5; K. Vogelgesang, *op.cit.* (у прим. 19), с. 36 и прим. 50.

(32) По сценарију, какав је нпр. недавно (1988) изложен код нас, када је при образлагању политичке одлуке о смењивању једног партијског функционера истицао и то да је за недопуштење сврхе користио податке о извесној личности, које је прибавио из банке података службе државне безбедности (в.: „Борба“ од 20.21. II 88, с. 5). Или, када је (1986) одбор за ОНО и ДСЗ једне месне заједнице изразио и разаслао униктне са сврхом да се прикупе подаци о противпожарној заштити, који су, међутим, садржали и питања што задиру у приватност (в.: „Политика“ од 7 XI 1986, с. 8). Мање прилика да се појаве у штампи имају случајеви попут онога који се збио (1981) када је Електродистрибуција своје податке о потрошачима ставила на располагање Телевизији, ради потраге за непријављеним корисницима програма (в.: „Политика“ од 7 IX 1981, с. 11).

(33) Процене и подаци о стању свести о проблему, код: W. Steinmüller, *op.cit.* (у прим. 18), шп. 358; исти, *op.cit.* (у прим. 29), шп. 117; E. D. M. Hogrebe, *Verwaltungsautomation und Datenschutz in Frankreich*, Berlin, 1976, с. 214 и д.; O. Mailmann, *Zielkonflikten des Datenschutzes. Schutz der Privatsphäre — Korrekte Information. Mit einer Studie zum Datenschutz im Bereich von Kreditinformationssystemen*, Frankfurt a. M., 1977, с. 34; R. Leuze, *Orwell, 1984 — Utopie oder reale Gefahr*, Deutsches Verwaltungsblatt, Köln-Berlin-Bonn-München, бр. 1/1984, с. 1 и д.; H. W. Louis, *Grundzüge des Datenschutzes*, Köln-Berlin-Bonn-München, 1981, с. 1; W. Berg, *op.cit.* (у прим. 7), с. 405; W. Egloff, *op.cit.* (у прим. 13), с. 347; W. Egloff — W. Schimmel, *Die „Magna Charta des Bürgers von heute“? Anmerkungen zum neuen Bundesdatenschutzgesetz*, Demokratie und Recht, Köln, бр. 2/1977, с. 124 и д.; P. Gola, *op.cit.* (у прим. 12), бр. 21/1985, с. 1196; W. Loschelder, *Rasierfahndung — Polizeiliche Ermittlung zwischen Effektivität und Freiheitsschutz*, Der Staat, Berlin, бр. 3/1981, с. 350 и прим. 5; K. Vogelgesang, *op.cit.* (у прим. 19), с. 31, 152 прим. 31.

(34) Радило се о плановима америчке владе да формира Federal Data Center, а 1965, када су доспели ти планови у јавност, почео је да се формира јак фронт противљења. Уп. о томе: A. R. Miller, *op.cit.* (у прим. 1), с. 67 и д.; 152; исти, *Personal Privacy* (цит. у прим. 13), с. 1132; R. Chartrand, *op.cit.* (у прим. 13), с. 12 и д., и други навед. напред у прим. 13.

(35) Резултат је била Volkszählung-пресуда Савезног уставног суда, са далекоосежним правним последицама. Израђен је нови нацрт новеле савезног закона о заштити података, а нови закон покрајине Hessen први је остварио налоге те одлуке (в. прим. 12). Тај случај, а и припреме за увођење нове личне карте, имали су одјека и у нашој штампи, в.: нпр.: „Вјесник“, бр. 278 од 20.VIII 83, с. 13 и д.; НИН бр. 1685 од 17.IV 83, с. 59 и д.; „Политика Експрес“, бр. 7107 од 18.XII 83, с. 6. Уп. и прим. 21.

грађана⁽³⁶⁾, — код нас је увођење (почев од краја седамдесетих година) матичног броја грађана⁽³⁷⁾ пропраћено у средствима јавног информисања истицањем искључиво очекиваних добрих страна⁽³⁸⁾.

2. Користи и ризици

Уређаји за аутоматску обраду података отварају низ нових могућности. Свака од тих могућности представља побољшање у односу на традиционалну обраду података. Али, свака од тих могућности има и друго лице — садржи ризик. Што се тиче појединца, предности су углавном такве да се показују индиректно и на дужи рок, док су опасности такве да га чешће директно погађају⁽³⁹⁾.

Листа предности. — Увећање капацитета складиштења и обраде омогућава да се на мањем простору концентрише много већа количина података (повољнији однос: количина информација — потребан простор). — Брзина обраде је већа, па је у јединици времена могуће обрадити много већу количину података (повољнији однос: количина информација — потребно време). — Мањи број лица може да уз мањи утрошак времена и средстава обави обраду веће количине информација (повољнији однос: количина информација — величина службе). — Пребацавање података са постојећих евиденција у рачунарски систем изискује, истина, знатне издатке, али када је податак једном похрањен, поједностављена је доступност корисницима који немају потребе да га сами наново прибављају (мањи број операција за прибављање податка). — Могућност истовременог обављања више операција, складиштити једне податке, обрађивати друге, давати треће, тражити четврте (симултаност уместо сукцесивности). — Податак се може користити, а да се не преноси сам медиј који га садржи (како је то, међутим, случај с податком похрањеним у књизи, акту, досјелу, архиви), дакле — без достављања носача податка (брже, једноставније и јефтиније прибављање податка). — Повећава се прометност податка, пошто се он може користити истовремено на разним местима у мрежи терминала (истовремено исту масу података користити већи број корисника, боља искоришћеност податка). — Интегрисањем разних самосталних информационих система све се то омогућава још и за шири круг података и корисника (повећање масе искористивих података, повећање броја корисника, у истој временској јединици). — Лакше повезивање и укрштање разноврсних података, који се оплођују у виду стварања нових информација (целовитији увид, повећање количине нових знања, лакше њихово постизање). — Повећан степен рационалности и објективности који омогућава и једнак

(36) Литература се бави проблемима правне заштите података од 1969, тако да се у дискусију о пројекту закона о служби пријаве и увођењу јединственог матичног броја укључила већ сензибилизациона. Рани радови: R. Kamlaß, *op. cit.* (у прим. 13); ист., *Datenüberwachung und Bundesverfassungsgericht*, Die Öffentliche Verwaltung, Stuttgart, бр. 11/1970, с. 361 и д.; A. Podlech, *Verfassungsrechtliche Probleme öffentlicher Datenbanken*; исто, бр. 13-14/1970, с. 473 и д.; W. Steinmüller, *EDV und Recht. Einführung in die Rechtsinformatik*, Berlin, 1970, с. 87 и д.; U. Seidel, *Persönlichkeitsrechtliche Probleme der elektronischen Speicherung privater Daten*, Neue Juristische Wochenschrift, München-Frankfurt a.M., бр. 36/1970, с. 1581 и д.; W. Steinmüller и др., *op. cit.* (у прим. 29); H. Auernhammer, *Gedanken zum Datenschutzgesetzgebung*, Die Öffentliche Verwaltung, бр. 1/1971, с. 23 и д.; S. Simitsis, *Chancen und Gefahren der elektronischen Datenverarbeitung. Zu Problematik des „Datenschutzes“*, „Neue Juristische Wochenschrift“, бр. 16/1971, с. 673 и д.

(37) „Службени лист СФРЈ“, бр. 58/1976; „Службени лист СР БиХ“, бр. 12/1979; „Народне новине СР Хрв.“, бр. 8/1981, 12/1983; „Службен вестник СР Мах“, бр. 20/1980, „Службени лист ЦГ“, бр. 14/1980; „Урадни лист СР Слов.“, бр. 1/1980; „Службени гласник СРС“, бр. 53/1978; „Службени лист САП Војводине“, бр. 34/1979; Службени лист САП Козово“, бр. 1/1980. Тај број, који служи повезивању података у службеним евиденцијама о грађанима, омогућава да се разни подаци о личности прибаве без великих тешкоћа, учине доступним и повезани пруже релативно потпуну представу о њој, будући да се тај број користи у различитим приликама и уписује у личну карту, матичну књигу рођених, венчањих, умрлих, радну књижицу, здравствену легитимацију, пасош, возачку дозволу, евиденцију о држављанству, пребивалишту, издатим оружјим листовима и у друге евиденције које се воде о грађанима у органима друштвено-политичких заједница, организацијама удруженог рада, другим организацијама и заједницама, и у исправе које се издају на основу тих евиденција.

(38) Види, нпр., чланак у „Илустрованој Политици“ *Бројеви који шледи време. Роботи иза шалтера. Банке податка у Београду треба да омогуће грађанима да брже добију документе који су им потребни*. Тек не неколико година касније ретки написи указивати и на опасности, в.; „Илустрована Политика“, бр. 1305 од 8.XII 83, с. 42 и д., бр. 1323 од 13.III 1984, с. 10 и д.

(39) Ту констатацију износи K. Grimmer — B. Jungesblut — W. Schäfer, *Die Automation und das Verhältnis der Verwaltung zum Bürger*, u: K. Grimmer (Hrsg), *Informationstechnik in öffentlichen Verwaltung. Handlungsstrategien ohne Politik*, Basel-Boston-Stuttgart, 1986, с. 353 и д.

третман (компјутер није емотиван ни пристрасан). — Поузданост обраде је већа, квота грешака и деформисања информација је мања у односу на процес обраде директним ангажовањем људског рада (рачунар не зна за замор, смањење концентрације, заборавност, компјутер не греша). — С обзиром на природу медија, трајност података је дужа (компјутер не може да заборави).

Али... *Листа ојасности*⁽⁴⁰⁾. — Способност да се обради више информација него конвенционалном методом могла би завести да се и прикупља и више информација него што је потребно за обављање делатности (глад институција за информацијама).

— Није по среди само гомилање информација, већ и могућност да се комбиновањем разних информација и информација из разних информационих система, путем њиховог интегрисања, појединац захвати гушћом информационом мрежом него раније. Несавршености и ограничењима конвенционално вођеног информационог система и традиционална ресурска нетрпељивост, који су уједно иманентни заштитни механизми за појединца, опадају аутоматском обрадом и интегрисањем информационих система, а на њихово место долази могућност стварања потпуније него икад информационе слике о појединцу, израде његовог информационог профила (каталогизован, нумерисан, регистрован, стаклени грађанин).

— С обзиром да је информација моћ (Васон), више информација је више моћи, па аутоматска обрада, у поређењу са конвенционалном, омогућава и већу контролу над појединцем, већу манипулацију, и већу његову зависност, па већу и од оне која је потребна да се оствари функција. Појединац који је ионако увек слабији од институција, постаје овако још слабији (ефикаснија допуштена, али и далеко ефикаснија недопуштена активност).

— Једном похрањени податак могу добити бројни корисници а да не морају да дођу у везу с оним појединцем на кога се податак односи. Податак не мора, дакле, да се прибави од онога кога се тиче. За појединца на кога се подаци односе то значи искључивање из информационог процеса. Токови информација о њему (п)остају појединцу скривени, непрозирни или бар мање видљиви него пре, а тиме појединац губи и изгледе да их контролише. Тиме се институције удаљавају од појединца, повећава се дистанца међу њима. Не само неразумевање процеса и технологије, већ и свест да је надзиран од невидљиве силе, могу појачати човеков страх и nelaгоду, изазвати зазирање и неслободу у понашању и недостатак спонтаности.

— Будући да мора бити формализована да би била унета у рачунар, или, пак, упрошћена да би била јефтинија, информација мора да се издвоји и редукује с обзиром на контекст из кога се узима. Изостављање контекста, издвајање из њега или његово редуковање у стању је да измени значење податка, да га искриви, тако да више не одговара стварности. Губитак везе са контекстом и отуда деформација смисла могу да наступе и када се употреби податак из другог информационог система, који служи другачијој сврси, када се употреби за другачију сврху од оне за коју је првобитно био дат. Деформацију смисла податак може да доживи и повезивањем са другим информацијама и с информацијама из система

(40) Данас се те опасности могу сматрати већ регистрованим и познатим, тако да се у новој литератури углавном више и не наводе. Приказе опасности, различите по броју наведених ризика и испрцности њиховог описа, в. у радовима нав. у прим 30. Од новијих радова уп.: К. Vogelgesang, *op.cit.* (у прим. 19), с. 29 и д.; М. Knott, *Die Angst vor dem Computer, berechtigt oder nicht? Technische Möglichkeiten und rechtliche Schranken*, у: М. Volkammer (Hrsg) *op.cit.* (у прим. 5), с. 29 и д.; К. Stollreither, *Der gläserne Mensch, noch Zukunft oder schon Gegenwart?*, у: исто, с. 15 и д.; Ј. Pröls-Peter, *Moderne Verwaltung und Datenschutz. Sicherheitsinteresse contra Bürgerfreiheit*, у: исто, с. 65 и д.; H.P. Bull, *Thesen zu den sozialen und rechtlichen Risiken der Informations-technik*, Informatik und Recht, Frankfurt a.M., бр. 1/1980, с. 3 и д.; исто, *Datenverarbeitung und Recht — Chancen und Gefahren einer Entwicklung*, у: *Datenverarbeitung und Recht. Chancen und Gefahren einer Entwicklung*, Bad Boll, 1981, с. 5 и д.; D. Balkhausen, *Computerzeit oder: Die Angst vor kommenden Dingen. Dritte Industrielle Revolution, soziale und gesellschaftliche Innovation*, Gewerkschaftliche Monatshefte, Köln, бр. 3/1986, с. 154 и д.; исто, *Elektronik — Angst und die Chancen der Dritten Industriellen Revolution, Düsseldorf-Wien*, 1983, Risiken und Chancen beim Einsatz von IDV-Technologien, Datenschutz und Datensicherung, Braunschweig-Wiesbaden, бр. 3/1985, с. 151 и д.; F. Kroppenstein, *Neue Technologien in der Verwaltung. Möglichkeiten, Chancen und Gefahren*, Die Öffentliche Verwaltung, Stuttgart, бр. 3/1982, с. 109 и д.; К. Haefner, *Der grosse Bruder — Chancen und Gefahren für eine informierte Gesellschaft*, Düsseldorf, 1980, J. Seifert — U. Vultejus, *Texte und Bilder gegen die Überwachungs-Gesetze*, Hamburg, 1986; H. Geiger — J. Schneider, *Der Umgang mit Computern. Möglichkeiten und Probleme ihres Einsatzes*, Stuttgart, 1981; M. Kutscha — N. Paech, *Totalerfassung. Sicherheitsgesetze, Volkszählung, Neuer Personalausweis, Möglichkeiten der Gegenwehr*, Köln, 1986; K. Michael, *Individuelle Datenverarbeitung (IDV) und Datenschutz. Risiken und Chancen für die Datenschutz beim Einsatz von IDV-Technologien (insbesondere Büro- und Personalcomputern)*, у: H. Gliss — B. Hentschel — G. Wronka (Hrsg), *op.cit.* (у прим. 19), с. 221 и д.

другачије намене. Исто важи за потпуност информације: потпуна за једну сврху, непотпуна је за другу. Укупно, информација која је бенигна када је праћена својим контекстом, када служи сврси којој је намењена или када се не повеже с другим информацијама, може да буде малигна ако се ослободи контекста, користи за другачију сврху или повеже са другим информацијама (ризичи у вези са употребом информације ван изворног контекста и изворне намене).

— Када су подаци нетачни, непотпуни, застарели, измењеног значаја и сл., или када су подаци из приватног живота (како они који не смеју да циркулишу, тако и они који смеју да се користе за одређену сврху), опасност од њих је већа него при традиционалној обради, јер ова технологија омогућава да подаци дођу до већег броја лица, да брже циркулишу, да се чешће употребе, да дуже трају и буду на располагању, да се употребе за друге сврхе од оних за које су допуштени (повећани проток, циркулација, искористивост, трајност као повећани ризик). Пословична поузданост компјутера из овог угла бива другачије осветљена. Мање је грешака, али грешка може да има теже последице, јер интегрисање система, увећање прометности, искористивости, трајности података омогућавају да грешка допре до толико прималаца, колико ни приближно не би могла да досегне у систему конвенционалне обраде (мање грешака, али већи домет грешке).

— С обзиром на имиџ компјутера као непогрешивог, подаци који се добијају у компјутеризованим информационим системима могу да поседују већу снагу уверљивости и веродостојности, чиме се увећава и њихов штетни утицај у случају да су нетачни, непотпуни, застарели, деформисани издвајањем из изворног контекста или контекста примарне намене, и сл.

— Смањена је често могућност улажења у детаље и уважавања посебности конкретних случаја.

— Како се стално смањују медији који носе информације, довољно је уништити или неовлашћено прибавити један носач података (нпр. дискету) да би се начинила штета за чије постизање би у традиционалном систему (нпр. картотека) требало далеко више рада и времена.

3. Позив нашеј (компјутерској) доба законодавцу (I)

Предности аутоматизоване обраде у односу на конвенционалну значе у коначном збиру повећану ефикасност (за) онога ко се служи таквом обрадом. Али, оно друго лице њене употребе — новонастали и повећани ризици у односу на традиционалну обраду, испостављају се у коначном резултату по онога о коме се подаци обрађују као смањење транспарентности токова тих података и смањење могућности да на њих утиче и да их контролише (иако опасности од њих не постају мање него веће у односу на традиционалну обраду).

То друго Јанусово лице аутоматске обраде података одређује уједно и правац законодавне делатности: ономе кога се тичу обрађивани подаци требало би учинити видљиви(ји)м информационе токове и повећати могућност да их контролише и на њих утиче. С обзиром на опасности по слободу личности, закони о заштити података се означавају понекад као Computer Bill of Rights ⁽⁴¹⁾ односно, као Magna Charta данашњице ⁽⁴²⁾.

Погрешно би, међутим, било мислити да опасности постоје само при аутоматској обради података, а да је конвенционална обрада посве нешкољива. Многе од наведених опасности само су мање код ње, а не значи да их нема. Свака обрада података који се односе на личност требало би да буде регулисана, а аутоматска обрада, која ствара нове и веће опасности, изискује само додатне, њој прилагођене одредбе.

Садржина законодавног захвата зависиће не само од представе коју законодавац има о облицима опасности, већ и од тога шта сматра да је тим опасностима угрожено, које је

(41) D. V. Tassel, *The Computer versus Privacy: A Computer Bill of Rights, Law and Computer Technology*, Washington, бр. 1/1970, с. 2 и д. и други на које упућује R. Kamlah, *Datenschutz* (шт. у прим. 13), с. 206 прим. 151.

(42) H. Auernhammer, *Datenschutzgesetzgebung — Magna Charta des Bürgers von heute*, у H. Krauch (Hrsg), *Erfassungsschutz. Der Bürger in der Datenbanken. Zwischen Planung und Manipulation*, Stuttgart, 1975, с. 57 и д. Критику немачког закона о заштити података, и став да се не може означити као magna charta, в. код: W. Egloff — W. Schimmel, *op.cit.* (у прим. 33), с. 124 и д., 132 и д., 137.

то добро које треба штитити од тих опасности, Отуда је, осим јасне свести о врстама опасности, законодавцу потребан и јасан став о интересима који су угрожени и које ваља штитити.

III. ЗАШТИЋЕНО ДОБРО

1. Непоштински описи

У литератури нема сагласности: која су то добра која су угрожена обрадом података и чије је стицање циљ норми о заштити података. Да антиципирам, углавном се ради о парцијалним приступима, истицају тек појединих интереса које ваља штитити.

Могло би се рећи: на почетку беше *privacy*. У почецима дискусије о потреби заштите личности од опасности аутоматске обраде података готово искључиво се говорило о угрожености *privacy*, односно приватности (приватног живота, приватне сфере) и да је задатак прописа о заштити података заштита приватности од продора у њу обрадом података. Тако је било не само у САД⁽⁴³⁾, већ и у првим радовима у Европи⁽⁴⁴⁾, а тако је, углавном, још увек код нас⁽⁴⁵⁾. И у одредбама појединих закона о заштити података, појединим нацртима, и појединим образложењима прописа фигурира приватност као заштићено добро⁽⁴⁶⁾.

Ова сагласност је ипак само привидна: никада није постојало, нити сада постоји само једно значење тог израза, а разни аутори имају у виду различита значења (закони, наравно, не садрже дефиницију)⁽⁴⁷⁾. Није само ствар у томе да се ни начелно не могу поистовети-

(43) В. нав. у прим. 13.

(44) Не само у Енглеској, која појам (*right of*) *privacy* дели са *common law* светом, већ и у Немачкој, чија ће литература, узевши маха, утицати потом на инострану, и у којој је, као и иначе у Европи, постојала једна другачија конструкција права на приватност (приватни живот, приватну сферу) и конструкција посебних личних права, па се пре могло очекивати да као полазиште буде узето опште лично право или да се формира ново посебно лично право. Од тих првих радова којима је приватност полазиште, уп.: R. Kamlah, *op.cit.* (у прим. 36), с. 361 и д.; W. Steinmüller, *EDV und Recht* (ит. у прим. 36), с. 87 и д.; H. Auernhammer, *op.cit.* (у прим. 36), с. 23, препорука *Deutscher Juristentag*-а 1970. године (в.: U. Seidel, *op.cit.* у прим. 11, с. 60). Касније ће мало ко остати при томе, као нпр.: C. Sasse, у: K. Tiedemann — C. Sasse, *op.cit.* (у прим. 13), с. 124 и д. и у расправи у парламенту поводом нацрта савезног закона о заштити података, в.: *Datenschutz/Meldegeseiz. Sachverständigenanhörung, Gesetzestexte, Zur Sache* (Themen parlamentarischer Beratung), Bonn, Бр. 5/1974, с. 82 и д. Превладаје став да захтев да се штити приватност описује, додуше, правац легислаторне акције, али не и више од тога (S. Simitis, *Argumente für ein Datenschutzgesetz — zugleich ein Einleitung*, предговор у књизи A.R. Miller, *op.cit.*, у прим. 1, с. XV), да се приватност може употребити тек као назнака правца (исти, *Über die Schwierigkeiten einer Datenschutzregelung — Zum Stand der Diskussion*, Schweizerische Aktiengesellschaft, Zürich, Бр. 1/1975, с. 4, P. Forstmoser — E.F. Schmid, *op.cit.* у прим. 14, с. 42, 41), одн. да је приватност тек представа о правнополитичком циљу (W. Schimmel — W. Steinmüller, *op.cit.* у прим. 29, с. 131). И у каснијим расправама о циљу заштите наводиће се приватност, али не ни као једини, ни као првенствени правац заштите, в., нпр.: S. Simitis, *op.cit.* (у прим. 31), с. 498; W. Egloff, *op.cit.* (у прим. 13), с. 353 и д.; K. Lenk, *Datenschutz in der öffentlichen Verwaltung*, у W. Kilian — K. Lenk — W. Steinmüller (Hrsg.), *Datenschutz. Juristische Grundsatzfragen beim Einsatz elektronischer Datenverarbeitungsanlagen in Wirtschaft und Verwaltung*, с. 1., 1973, с. 19 и д.; K. Nagel, *Datenschutz und Datensicherung. Begriffe, Bestimmungsfaktoren, Realisierung*, у: K. Baucknecht — P. Forstmoser — C.A. Zehnder (Hrsg.), *op.cit.* (у прим. 14), с. 10 и д.; W. Egloff — W. Schimmel, *op.cit.* (у прим. 33), с. 131 и ту у прим. 149 нав.; O. Mallmann, *op.cit.* (у прим. 33), с. 16 и д., 70 и д.; двојначно S. Simitis, *Datenschutz — Notwendigkeit und Voraussetzungen einer rechtlichen Regelung*, Datenverarbeitung im Recht, München, Бр. 2/1973, с. 148.

(45) Приватност узимај за полазиште нпр.: M. Juxart, *op.cit.* (у прим. 22), с. 83 и passim; A. Шелих, *op.cit.* (у прим. 5), с. 199 и passim; Д. Кавран, *op.cit.* (у прим. 27), с. 9 и passim; исти, *Правни проблеми интел рапне обраде података о грађанима*, у: „Зборник радова, VI југословенско саветовање о информационом системима“, Београд, 1977, с. 384 и passim; А. Финжгар, *Osebnostne pravice*, Љубљана, 1985, с. 134 и д., 119 и д.

(46) Нпр. у енглеском А Bill to Prevent the Invasion of Privacy through the Misuse of Computer Information (Data Surveillance Bill) из 1969; у сес. 601 америчког Fair Credit Reporting Act-а из 1970. и у наслову, уводном опису и сес. 2. тамошњег Privacy Act-а из 1974; у чл. 3, 6, 9, 11 и 18 шведског закона о заштити података из 1973; у резолуцијама Европског савета (73)22 из 1973. о заштити приватног живота физичких лица спрам електронских банака података у приватном сектору и (74)29 из 1974. о заштити приватног живота физичких лица спрам електронских банака података у јавном сектору, и у преамбули и чл. 1 Конвенције Европског савета о заштити појединачног са обзиром на аутоматску обраду личних података из 1981; у уводном опису и декларацији закона Новог Зеланда (Wanganui Computer Centre Act) из 1976; у преамбули, уводној декларацији и сес. 2(b) канадског закона (Canadian Human Rights Act) из 1977; у чл. 1. аустријског закона из 1978; у наслову и чл. 17. белгијског закона из 1978; у чл. 1. француског закона из 1978. (уз још нека лична права) и у образложењу и чл. 4. тзв. Ропјатовског-нацрта из 1970; у службеном образложењу (зјз) немачког закона из 1978, у тачки В нацрта закона из 1973; у образложењу иницијативе за доношење прописа о заштити података у Швајцарској (Bussey-еве иницијативе, Broger-ове иницијативе); у предлогу C. Sasse-а текста § 2, § 3 за немачки закон из 1974 (в.: C. Sasse, *cit.* у прим. 44, 1.с.).

(47) Као што, међутим, дефинишу друге изразе које употребљавају (информација, лична информација, банка података и др.), уп., нпр., наведене законе Шведске, Новог Зеланда. Што се тиче литературе, о терминолошким разликама, историјском развоју и упоредноправним разликама уп.: S. Strömholm, *Right of Privacy and Rights of the Personality A Comparative Survey*, Stockholm, 1967, с. 25 и д., 45 и д.; Н. — H. Maass, *Information und Geheimnis im Zivilrecht. Eine rechts-historische und rechtsvergleichende Kritik der privaten und der gewerblichen Geheimnisse*, Stuttgart, 1970, с. 3 и д.; J. Velu, *Le droit au respect de la vie privée*, Namur-Bruxelles, 1974, с. 19 и д.; R. Lindon, *Les droits de la personnalité*, Paris, 1983, с. 256 и д.; *Der zivilrechtliche Persönlichkeits- und Ehrbegriff. Gutachten des Max-Planck-Instituts für ausländisches und internationales Privatrecht*, Tübingen, 1960, С. Крнета, *Основне карактеристике швајцарске заштите личности у англо-америчком праву*, „Годишњак Правног факултета у Сарајеву“, 1972, с. 81 и д.; иста, *Цивилноправна заштита приватног живота у европском праву*, исто, 1970, с. 57 и д.

ти англо-америчка privacy и европска приватност (приватни живот, приватна сфера)⁽⁴⁸⁾, већ су у оптицају различите дефиниције како у оквиру privacy-концепта⁽⁴⁹⁾, тако и различите концепције приватности⁽⁵⁰⁾.

При покушају да се као опис угроженог и заштићеног добра употребе оне дефиниције privacy, односно приватности, које су настале пре појаве проблема аутоматске обраде података, јасно се за многе показује да немају на уму и тај (нови) проблемски контекст. На пример, концепција која је дуго и без приговора била широко прихваћена (међу правницима) представља privacy као оно што се вређа путем четири деликта: задирањем у прилике које сачињавају физичку повученост лица, његову одвојеност од других (intrusion); — објављивањем података приватне провенијенције (public disclosure); стварањем у јавности погрешне представе о лицу (putting in false light); коришћењем туђих личних својстава (имена, слике и сл.) у комерцијалне сврхе (appropriation)⁽⁵¹⁾. Када је обрада података у питању, физичка повученост не представља релевантну димензију, јер се — за разлику од нпр. продора у стан, снимања телеобјективом, прислушкивања — продор не остварује нарушавањем неке физичке дистанце. Објављивање, упознавање јавности или предочавање другима, на што се односе два следећа деликта, код обраде података не представљају облик повреде, јер се — за разлику од, нпр., активности масовних медија, о којима се ту првенствено и ради — овде повреда не састоји у објављивању, нити се радија одвија у јавности, већ у оквиру неког информационог система. Коришћење за комерцијалне сврхе (првенствено рекламне), такође не погађа суштину ствари код аутоматске обраде, јер су у питању пре свега неке друге сврхе и употребе података (управна делатност, осигуравајуће организације, медицинска активност, унутрашњи послови и др.)

Не пролази боље на овом плану ни концепција по којој privacy или приватност означава повученост, осамљеност, недоступност другима, бивање по страни (било да се ради о дефиницијама које су старије од проблема аутоматске обраде података, или да су понуђене имајући га у виду). Таква су, на пример, следећа одређења.

Privacy is right to be let alone⁽⁵²⁾. Или: privacy је слобода од друштвених контаката и нежељеног посматрања⁽⁵³⁾. Или: privacy је имуност од одређене врсте контаката, посматрања или утицаја⁽⁵⁴⁾. Или: privacy је вољна и привремена повученост од генералног друштва путем физичких или психолошких средстава, било у стање усамљености или интимности мање групе, било у оквиру шире групе, у стање анонимности или резервисаности⁽⁵⁵⁾. Или (теорија дистанце): privacy је понашање на дистанци (која је неопходна људима, јер, као ни животиње, не могу да живе посве близу другима), које остварује четири функције — чува личну аутономију, могућност лица да само одлучи како ће се представити јавности, надаље обезбеђује емоционално растерећење, привремено повлачење од света, дакле слободу од нужности, која постоји када се лице креће у спољном свету, да игра неку улогу у социо-

(48) Да приватност представља најсрећнији превод за privacy, а и да ни опште лично право није еквивалент за privacy, уп. код: A. Hasselkuss — C. — J. Kaminski, *Persönlichkeitsrecht und Datenschutz*, у W. Kilian — K. Lenk — W. Steinmüller (Hrsg), *op.cit.* (у прим. 44), с. 109; O. Mallmann, *op.cit.* (у прим. 33), с. 16 прим. 1; J. Schucan, *op.cit.* (у прим. 14), с. 15; C. Mallmann, *Das Problem der Privatsphäre innerhalb des Datenschutzes*, у J. Schneider (Hrsg), *Datenschutz — Datensicherung*, München, 1971, с. 21; H. Meister, *Datenschutz im Zivilrecht*, Gummersbach, 1977, с. 81 н д.; W. Schimmel — W. Steinmüller, *op.cit.* (у прим. 29), с. 123; W. Eglöff — W. Schimmel, *op.cit.* (у прим. 33), с. 130; R. Kamlah, *op.cit.* (у прим. 13), с. 57 н д.; R. Pagano, *op.cit.* (у прим. 12), с. 68.

(49) Читање батерије различитих дефиниција privacy износи, нпр.; *Report of the Committee on Privacy* (Chairman: K. Younger), *cit.* (у прим. 30), с. 327 н д.; I. Burnand, *Banques de données électroniques et droit de l'information*, Lausanne, 1974, с. 80 н д.; о разликама в. и: R. Kamlah, *op.cit.* (у прим. 13), с. 57 н д., 71 н д. Разне социолошке дефиниције privacy и приватности наведене су код: N. Luhmann, *Grundrechte als Institution. Ein Beitrag zur politischen Soziologie*, Berlin, 1965, с. 37; R. J. Müller, *Administrative Datenbanken und die zu schützende Privatsphäre*, Öffentliche Verwaltung und Datenverarbeitung, Köln, 8p, 2/1973, с. 61 н д.

(50) То се показало и у дискусији о заштити података, како ће се видети из текста послие прим. 56.

(51) W. L. Prosser, *Handbook of the Law of Torts*, St. Paul, Minn., 1964, с. 754 н д.; исти, *Privacy*, California Law Review, бр. 3/1960, с. 383 н д. На подучују заштите података ову дефиницију употребљава, нпр.; A. R. Miller, *op.cit.* (у прим. 1), с. 210 н д.; R. Kamlah, *op.cit.* (у прим. 13), с. 100 н д., 105 н д. (повреду квалификује као intrusion).

(52) Cooley, *On Torts*, 1888, с. 29 и други нав. код: R. Kamlah, *op.cit.* (у прим. 13), с. 57, прим 2. И у закључцима (део I, 1) Нордијске конференције о приватности (из 1967, Stockholm) right of privacy је дефинисано као right to be let alone, to live one's own life with the minimum degree of interference (закључци су обј. код: S. Strömholm, *op.cit.* у прим. 47, с. 234 н д.).

(53) P. Halmos, *Solitude and Privacy*, London, 1952 (нав. по P. J. Müller, *op.cit.* у прим. 49, с. 61 прим. 1).

(54) A. Simmel, *The Functions of Privacy* (нав. по P. J. Müller, *op.cit.* у прим. 49, с. 62 прим 4); исти, *Privacy Is Not an Isolated Freedom*, у: J. R. Pennock — J. W. Chapman (Ed), *Privacy*, New York, 1971, с. 71 н д.

(55) A. F. Westin, *Privacy and Freedom* (*cit.* у прим. 13), с. 7.

лошком смислу, потом допушта самопроцењивање, промишљање о себи у миру, и, такође, омогућава духовну дистанцу, пружа могућност да се с другима комуницира само у одређеној мери⁽⁵⁶⁾. Или (тзв. теорија сфера, која је дуго била широко прихваћена у Немачкој и Швајцарској): неколико је сфера приватног живота, а међусобно се разликују по степenu у коме јесу, односно треба да буду недоступне другима; једно подручје (обично се назива тајна сфера и интимна сфера или крајње лична сфера) сачињавају чињенице и поступци који треба да остану недоступни свима, изузев лицима којима се посебно повере; друго подручје (обично се зове приватна сфера) обухвата оно што јесте и треба да буде доступно само одређеном кругу лица (члановима породице, пријатељима, колегама на послу) али не и осталима, нити јавности⁽⁵⁷⁾. Или: приватност представља супротност јавности, оно што није доступно спољном свету⁽⁵⁸⁾.

Неке од тих дефиниција опisuју приватност у категоријама простора, као физичку и просторну недоступност појединца другима, што углавном није релевантно (како сам већ објаснио) за опасности од аутоматске обраде. Сваку, пак, од тих дефиниција оптерећује непрецизност елемената помоћу којих се одређује *privacy*, односно приватност (повученост, усамљеност, интимност, спољни свет, јавност и др.). На пример, коликом броју лица треба да је нешто недоступно, одн. доступно да би се сматрало да је посреди ситуација приватности, одн. јавности⁽⁵⁹⁾. Или, да ли се приватност састоји само из две сфере, или, како неки узимају, и више⁽⁶⁰⁾, и како разграничити сфере приватности од других сфера, а и њих међусобно, јер до сада није пошло за руком поуздано разграничење сфера⁽⁶¹⁾? Или, пошто је приватност релативна⁽⁶²⁾, тј. схватање о томе шта треба да остане неприступачно другима варира од средине до средине, мења се временом, разликује се од појединца до појединца, на основу којег од тих схватања одредити заштићено добро. Али, нису те тешкоће оно главно што не препоручује ове дефиниције за опис онога што ваља штитити од опасности обраде података; сличне тешкоће, уосталом, прате готово сваку дефиницију, а сваки од наведених елемената (повученост, интимност и др.) садржи, ипак, једно неспорно језгро случајева, док је периферија појма неодређена. Није ни ствар само у томе што је не-

(56) A.F. Westin, *op.cit.* (у прим. 13), Part I, с. 1020 и д.

(57) О теорији сфера уп., с упливањима: В.В. Водинелић, *Лична Права*, „Енциклопедија имовинског права и права удруженог рада“, т. 1, Београд, 1978, с. 918, S. Strömholm, *op.cit.* (у прим. 47), с. 75; A. Hasselkuss — C. — J. Kaminski, *op.cit.* (у прим. 48), с. 115 и д. Сматрају да теорија сфера, уз даље усавршавање, долази у обзир као средство рацналанавања подручја заштите личности при аутоматској обради података, ако не пође за руком да се развије неки алтернативни модел, који би био ослобођен недостатака те теорије (с. 128), а сматрају да је и теорију дистанце могуће употребити, за допуњу теорије сфера (с. 126). Обе комбинује, с обрнутим редоследом: U. Seidel, *op.cit.* (у прим. 11), с. 71. О употреби теорије сфера на подручју обраде података уп. и: U. Seidel, *ibid.*, с. 65 и д.; R. Kamiah, *op.cit.* (у прим. 36), с. 361; H. Meister, *op.cit.* (у прим. 48), с. 82 и д.; 85 и д.; O. Mallmann, *op.cit.* (у прим. 33), с. 25; G. Rüpke, *Der verfassungsrechtliche Schutz der Privatheit. Zugleich ein Versuch pragmatischen Grundrechtsverständnisses*, Baden-Baden, 1976, с. 30 и д.; W. Egloff — W. Schimmel, *op.cit.* (у прим. 33), с. 130 и д.; W. Schimmel — W. Steinmüller, *op.cit.* (у прим. 29), с. 125 и д.; J. Schucan, *op.cit.* (у прим. 14), с. 16 и д.; 21 и д.; P. Forstmoser — E.F. Schmid, *op.cit.* (у прим. 14), с. 42 и д.; W. Egloff, *op.cit.* (у прим. 13), с. 357 и д.; D. Rohlf, *Der grundrechtliche Schutz der Privatsphäre*, Berlin, 1980, с. 24 и д., 70 и д., 87 и д.; U. Mückenberger, *op.cit.* (у прим. 21), с. 5; K. Vogelgesang, *op.cit.* (у прим. 19), с. 42 и д.; B. Schlink, *op.cit.* (у прим. 21), с. 241.

(58) О таквом покушају одређења в.: W. Steinmüller и др., *op.cit.* (у прим. 29), с. 53; R. Kamiah, *op.cit.* (у прим. 36), с. 362.

(59) W. Steinmüller, *op.cit.* (у прим. 29), с. 53.

(60) Није нејединствена само терминологија за означавање сфера (сопствена, тајна, индивидуална, приватна, лична, сфера поверљивости, крајње лична, приватно-јавна, заједничка и др.), него и број сфера којима се оперише у распону од две до седам. Упливања код: V.V. Vodinelić, *op.cit.* (у прим. 57), с. 918; U. Seidel, *op.cit.* (у прим. 11), с. 65.

(61) R. Kamiah, *op.cit.* (у прим. 36), с. 361; W. Steinmüller и др., *op.cit.* (у прим. 29), с. 51; U. Seidel, *op.cit.* (у прим. 13), с. 70; H. Meister, *op.cit.* (у прим. 48), с. 89; G. Rüpke, *op.cit.* (у прим. 57), с. 30, 180; S. Simitis, *op.cit.* (у прим. 36), с. 680.

(62) О релативности приватности уп.; G. Mallmann, *op.cit.* (у прим. 48), с. 22, 24; W. Steinmüller и др., *op.cit.* (у прим. 29), с. 51 и д., 148, 130; исти, *Objektbereich, Verwaltungsaution und Prinzipien des Datenschutzes. Neuere Entwicklungen der Datenschutzforschung*, у: W. Kilian — K. Lenk — W. Steinmüller (Hrsg), *op.cit.* (у прим. 44), с. 67; исти, *Personenkennzeichen, Versicherungsnummer und Personalausweis. Eine systemanalytische und verfassungsrechtliche Studie zu Datenverbund und Datenschutz im Sozial- und Sicherheitsbereich*, Datenverarbeitung im Recht, München, бп. 3-4/1983, с. 242, прим 153; U. Thomas, *Computerised Data Banks in Public Administration*, OECD-Informatics Studies I, Paris, 1971, с. 61; R. Kamiah, *op.cit.* (у прим. 36), с. 362 и д.; исти, *Hinweise aus der Rechtsprechung des Bundesverfassungsgerichtes zu Regelung eines materiellen Informationsrecht*, у: W. Steinmüller (Hrsg), *op.cit.* (у прим. 10), с. 200 и д.; H. Meister, *op.cit.* (у прим. 18.), с. 66; исти, *op.cit.* (у прим. 48), с. 82 и д., 85 и д., 89 прим. 70, 106; W. Schimmel, *op.cit.* (у прим. 25), с. 148; W. Schimmel — W. Steinmüller, *op.cit.* (у прим. 29), с. 130; W. Egloff — W. Schimmel, *op.cit.* (у прим. 33), с. 132; A. Podlech, *Verfassungsrechtliche Probleme öffentlicher Informationssysteme, Datenverarbeitung im Recht*, München, бп. 2/1972, с. 156; S. Simitis, *Datenschutz* (cit. у прим. 44), с. 138; исти, у: S. Simitis — O. Dammann — O. Mallmann — H. — J. Reh, *Kommentar zum Bundesdatenschutzgesetz*, Baden-Baden, 1979, с. 56 и д.; J. Schneider, *Technische Möglichkeiten des Datenschutzes*, у: W. Kilian — K. Lenk — W. Steinmüller (Hrsg), *op.cit.* (у прим. 44), с. 228 и д.; L. Reisinger, *op.cit.* (у прим. 13), с. 121, прим 28; E.D.M. Horegrebe, *op.cit.* (у прим. 33), с. 318; O. Mallmann, *op.cit.* (у прим. 33), с. 26; H. P. Bull, *op.cit.* (у прим. 27), с. 1179; B. Schlink, *op.cit.* (у прим. 21), с. 242.

јасно има ли се у виду недоступност као емпиријска категорија (дакле, уистину остварени степен повучености и недоступности) или је недоступност мишљена нормативно, као идеал, а тада опет по чијој и којој мери⁽⁶³⁾. Основна недовољност је у томе што се интереси, који су угрожени на подручју аутоматске обраде, не свode на интерес за недоступношћу, на интерес појединца да подаци о њему буду другима неприступачни. Заштита му је, наиме, потребна и када су подаци о њему доступни другима, и када он управо има интерес да подаци буду доступни другима. Интерес лица је неретко не да буде пасиван, већ напротив активан, не да остане по страни, већ да учествује, не да подаци о њему теку мимо њега, већ да суделује у информационом процесу.

Приватност, као оно што треба штитити на подручју обраде података, одређује се као супротност јавности и у овом смислу: приватност је све оно што се не тиче јавности⁽⁶⁴⁾.

Невоља таквог прилаза није тек у томе што не постоји приватни податак који не би могао бити од јавног интереса у неком случају, нити општерелевантан податак, који баш никада не би могао тангирати нечији приватни живот⁽⁶⁵⁾. Па ни само у неодређености: за кога би требало да је нешто важно да би се сматрало да то није приватност? Основна неадекватност таквог описа заштићеног добра лежи у његовој делимичности: постоје интереси који оваквим прилазом нису ни дотакнути, јер се уопште не налазе на тој релацији: важно — неважно за јавност, а којима је једнако потребна заштита на подручју обраде података.

У неким покушајима као заштићено добро фигурирају тзв. сензитивни подаци (било да се одређују као подаци који угрожавају приватности, било да се не доводе ни у какву везу с приватношћу)⁽⁶⁶⁾. При том се или настоји установити каталог таквих података, који једино уживају заштиту, или се настоји установити каталог њима супротних, назаштићених, тзв. слободних података⁽⁶⁷⁾.

Овај приступ је неподесан, пре свега, из истог разлога из кога је то и исказ да је заштићено добро сам податак о лицу, лични податак⁽⁶⁸⁾: норме (право) о заштити података уопште и не штите податке (те је, мада већ уобичајен, непримерен и сам назив „право заштите података“). Податке, али не само личне, штите, наиме, норме (право) о тзв. обезбеђењу података, које предвиђају низ организационих и техничких мера (ограничење и контролу приступа у просторије са рачунарским уређајима, терминалима, носачима података, физичко обезбеђење просторија, противпожарно и друго обезбеђење, употребу заштитних

(63) Разлике у приступима, тврдње да нема ниједне приватне информације која није негде захваћена, тврдње да нема ниједне која никад не би требало да буде захваћена, в. код: А. Hasselkuss — С. — Ј. Kaminski, *op.cit.* (у прим. 48), с. 124 и д.; U. Seidel, *op.cit.* (у прим. 11), с. 69; W. Schimmel, *op.cit.* (у прим. 25), с. 148; W. Schimmel — W. Steinmüller, *op.cit.* (у прим. 29), с. 130; C. Mallmann, *Datenschutz in Verwaltungsautomatizationssystemen. Zur Verhältnismässigkeit des Austausches von Individualinformationen in der normenvollziehenden Verwaltung*, München, 1976, с. 49; W. Loschelder, *op.cit.* (у прим. 33), с. 369 и д.

(64) Пре појаве проблематике заштите података тако су разграничавали приватну сферу од јавне, нпр.: M. Rehlinger, *Die öffentliche Aufgabe und rechtliche Verantwortlichkeit der Presse*, Berlin, 1962, с. 43 и д., 86, и наведени код: Н. — H. Maass, *op.cit.* (у прим. 47), с. 25. У лит. о заштити података А. Hasselkuss — С. — Ј. Kaminski, *op.cit.* (у прим. 48), с. 125 разматрају да ли би тако дефинисана приватност могла да послужи за одређење заштићеног добра.

(65) Тај приговор истиче, нпр.: H. Brinckmann, *Datenschutz und Recht auf Information*, у: W. Kilian — K. Lenk — W. Steinmüller (Hrsg.), *op.cit.* (у прим. 44), с. 83. А. Hasselkuss — С. — Ј. Kaminski, *op.cit.* (у прим. 48), с. 125 истичу да је неодређено чиме се одређује да ли постоји оправдани интерес јавности, а на неодређеност разграничења упућује и Н. — H. Maass, *op.cit.* (у прим. 47), с. 25.

(66) Нпр.: J. Bing, *Classification of Personal Information with Respect to the Sensitivity Aspect*, у: K. Selmer (Publ), *Data Banks and Society. The First International Symposium on Databanks and Society*, Oslo-Bergan-Tromsø, 1972, с. 68 и д. и други на које упућују W. Schimmel — W. Steinmüller, *op.cit.* (у прим. 29), с. 122; E. D. M. Hogrebe, *op.cit.* (у прим. 33), с. 219, 239, 279 и д., 286 и д., 317 и д., J. Schusan, *op.cit.* (у прим. 14), с. 23 и д.; H. Meister, *op.cit.* (у прим. 48), с. 119, прим. 32. U. Mückenberger, *op.cit.* (у прим. 21), с. 15 види реликт теорије сфере у страву Volkszählung-пресуде Савезног уставног суда (в. прим. 21), која — не ограничавајући заштиту само на њих — издваја итмине, сензитивне податке од осталих, исказујући да они уживају већу заштиту него други подаци. K. Vogelgesang, *op.cit.* (у прим. 19), с. 65 и доводи у питање такво виђење те пресуде.

(67) Нпр., нацрт немачког закона из 1973. предвиђао је (у § 8 ст. 2, 18, 24 ст. 3) да слободни подаци, чијих је 6 група набројао (у § 8), не уживају заштиту. За прописе и нацрте види и упућивања код K. Rogall, *op.cit.* (у прим. 21), с. 14; E. Benda, *Das Recht auf informationelle Selbstbestimmung und die Rechtsprechung des Bundesverfassungsgerichts zum Datenschutz*, Datenschutz und Datensicherung, Braunschweig-Wiesbaden, br. 1/1984, с. 86 и д., E. D. M. Hogrebe, *op.cit.* (у прим. 33), с. 239; R. Pagano, *op.cit.* (у прим. 12), с. 80 и д.

(68) О личном податку као заштићеном добру говоре, нпр.: B. Bühnemann, *Datenschutz im nicht-öffentlichen Bereich (unter besonderer Berücksichtigung der Kreditwirtschaft und der Versicherungswirtschaft — Stellungnahme zu dem Entwurf eines Bundes-Datenschutzgesetzes)*, München, 1974, с. 31 и д.; H. Auernhamer, *op.cit.* (у прим. 42), с. 63. У истом смислу и нпр. нацрт немачког закона из 1973 (§): Циљ овог закона је да заштити личне податке од злоупотребе при обради података...

рутина, протоколисање коме се, када и који подаци достављају, надзор транспорта носача и података унутар организације и екстерно, итд.). Не ради се, дакле, о заштити података, нису подаци ти који се штите, већ се ради о заштити личности од података, још тачније, посреди је заштита личности од непожељне обраде података⁽⁶⁹⁾. Као што и у неким другим случајевима није по среди, рецимо, заштита ствари (нпр., код својинскоправне заштите), али заштита фотографије (код права на сопствену слику), или заштита гласа (код права на изговорену реч), већ заштита интереса лица у вези са стварју, фотографијом или гласом, тако су и овде посреди односи поводом податка и заштита интереса лица у вези са податком, који га се тиче, а не заштита самог податка. Осим тога, овај је приступ неодржив и зато што, у ствари, не постоји податак који би увек био безопасан. Чак и подаци који се наводе као школски примери слободних података (нпр., адреса, телефонски број), могу бити опасни када се повежу с другима, па се тако из њих изведу битно шире информације^(69a). Али, и да није тих недостатака, овај би приступ био неподесан за описивање заштићеног добра, јер интереси да се ограниче или искључе прикупљање, обрада, пренос и коришћење неких података не исцрпљују каталог интереса којима је потребна заштита на подручју обраде података.

Такозвана теорија комуникације одређује као циљ заштите приватности неповрединост саме комуникације, без обзира на њен садржај (о којим подацима се ради и др.). Комуникацију треба заштитити од илеgitимног учествовања непозваних у њој. Три основна облика таквог учешћа састоје се: у надзирању, било јавном или тајном, од стране некога ко није партнер у разговору, у наметању нежељеног комуникационог партнера путем присиљавања лица да ступи у комуникациони однос, и у узурпирању позиције комуникационог партнера од стране непозваног тиме што он већ унапред и на други начин прибави и поседује информације о лицу, чиме је нарушена информациона равнотежа и могућност лица да спонтано учествује у комуникацији и одлучи о давању информација. Тај последњи облик сматра се актуелним код аутоматске обраде података⁽⁷⁰⁾.

Није одређено, међутим, када се достиже степен неодрживе информационе неравнотеже^(70a). Информациона неравнотежа један је од стварних, али и неотклоњивих видова неједнакости међу људима. Потпуна информациона равнотежа и равноправност у комуникационом односу може да буде идеалан случај, а као модел заштићеног добра, чијем би остварењу требало тежити, захвата изнад реално могућег. Али, и ако се релативна информа-

(69) Го наглашавају, нпр.: W. Steinmüller, *op.cit.* (у прим. 18), стр. 350; J. — M. Grossen, *Banques de données électroniques et la protection de la personnalité — un aspect de la relation entre la progrès technique et la politique juridique*, у: K. Bauknecht — P. Forstmoser — A. Zehnder (Hrsg), *op.cit.* (у прим. 14), с. 3 и д.; W. Schimmel, *op.cit.* (у прим. 25), с. 145; W. Schimmel — W. Steinmüller, *op.cit.* (у прим. 29), с. 129; W. Egloff, *op.cit.* (у прим. 33), с. 350; S. Simitis, *op.cit.* (у прим. 44), с. 676; исти, *op.cit.* (у прим. 62), с. 53; H. Meister, *op.cit.* (у прим. 48), с. 96, 125 прим. 51; J. Schucan, *op.cit.* (у прим. 14), с. 14; O. Mallmann, *op.cit.* (у прим. 33), с. 26; K. Lenk, *op.cit.* (у прим. 44), с. 18; J. Schneider, *op.cit.* (у прим. 62), с. 223, 224; L. Reisinger, *op.cit.* (у прим. 13), с. 120; J.P. Müller, *op.cit.* (у прим. 49), с. 65. Избор радова о обезбеђењу података: H.A. Abel — W. Schmölz, *Datensicherung für Betriebe und Verwaltung. Sicherheitsmassnahmen in der modernen Informationstechnologie. Erfahrungen aus der Praxis*, München, 1987; G. Aleanakian — W. Kühnau, *Datensicherung bei Personalcomputern. Sicherheitsprobleme erkennen und lösen*, Würzburg, 1986; B. Ellison, *Office Systems. Security Problems*, Manchester, 1985; G.J. Pawlikowski, *Punktion von Grundsätzen der Datensicherung, Datenschutz und Datensicherung*, Braunschweig-Wiesbaden, 1985, с. 105 и д.; K. — T. Weise, *Gibt es einen Stand der Datensicherung?*, исто, бр. 3/1985, с. 140 и д.; R.P. Fisher, *Information Systems Security*, Englewood Cliffs, 1984; G. Weck, *Datensicherheit. Methoden, Massnahmen und Auswirkungen des Schutzes von Informationen*, Stuttgart, 1984; V. Fak (Ed), *Security and Informatics*, Amsterdam, 1983; B. Hahne — H. Kassel, *Datensicherung. Empfehlungen und Massnahmen*, Berlin, 1983; E. Weber, *Datenschutz und Datensicherungsprobleme bei der Errichtung und Anwendung von Bildschirmtext (Btx)*, Datenverarbeitung im Recht, München, бр. 3/1984, с. 183 и д.; D.K. Hsiao — D.S. Kert — S.E. Madnick, *Computer Security*, New York—San Francisco—London, 1979; K. Bednar — M. Weissenböck, *op.cit.* (у прим. 9), с. 8 и д.; K. Nagel, *op.cit.* (у прим. 45), с. 10 и д.; W. Steinmüller и др., *op.cit.* (у прим. 29), с. 71 и д.; U. Seidel, *op.cit.* (у прим. 11), с. 172 и д.

(70) Већ према контексту употребе, било који податак може да буде опасан. Нпр., саопштавање адресе казненопоправног дома или болнице, где се лице налази, помоћу телефонских именика из више година може се установити колико често неко мења стан, а на основу тога извести и неке друге закључке. Разликовање података по осетљивости не може да буде критеријум за заштиту или нештитиње, и као што не постоје подаци који би увек били штићени, тако нема ни таквих који баш никад не би требало да буду штићени. Уп.; W. Steinmüller, у: *Datenschutz/Meldegesezt*, Zur Sache (Themen parlamentarischer Beratung), Bonn, бр. 5/1974, с. 89 и д.; R. Kamla, у исто, с. 99; S. Simitis, у исто, с. 97; исти, *op.cit.* (у прим. 31), с. 516 и д.; W. Egloff, *op.cit.* (у прим. 13), с. 350 и д. 358 и д.; H. Meister, *op.cit.* (у прим. 48), с. 118 и д., 135 прим. 82; исти, *op.cit.* (у прим. 18), с. 66; J. Schucan, *op.cit.* (у прим. 14), с. 24 и д.; P. Forstmoser — E.F. Schmid, *op.cit.* (у прим. 14), с. 43; W. Schimmel — W. Steinmüller, *op.cit.* (у прим. 29), с. 156 и д., 122; E. Schwann, *Datenschutz, Vorbehalt des Gesetzes und Freiheitsgrundrechte*, Verwaltungs-Archiv, Köln—Berlin—Bonn—München, бр. 2/1975, с. 144; O. Mallmann, *op.cit.* (у прим. 33), с. 26; U. Mückelberger, *op.cit.* (у прим. 21) с. 8. (70); G. Rüpke, *op.cit.* (у прим. 57), с. 30 и д., 84 и д., 95 и д., 115 и д., 142 и д., 146, 180, 185 и д., 187 и д.

(70a) D. Rohlf, *op.cit.* (у прим. 57), с. 63 и д.

циона равнотежа (тј. неравнотежа) узме за полазиште, неизвесно је може ли се уопште на генералан начин одредити које је то стање релативне информационе равнотеже (тј. неравнотеже), које би било модел и мерило за одлуку да ли постоје услови за заштиту. Занемаривши и то, остаје, ипак, да на подручју обраде података има и оправданих интереса који се не тичу само положаја у комуникационом односу (релативне равноправности и равнотеже), него и садржине комуникације, употребе података и др., те је заштићено добро неадекватно конструисано ако и њих не обухвата.

По теорији о тзв. профилу личности сврха је права о заштити података да обезбеди нетранспарентност појединца, да сачува стање транспарентности само сегмената, да спречи формирање потпуног информационог профила појединца, целовите информационе слике о њему (која нарушава људско достојанство и спречава слободан развој личности)⁽⁷¹⁾. И по тзв. теорији мозаика (која је настала пре појаве проблема аутоматске обраде података) циљ је да се не дозволи формирање целовите слике о животу појединца (животне слике), коју је могуће оформити и ако се повежу подаци који нису приватни или нису релевантни са становишта приватности док се не повежу с другим подацима⁽⁷²⁾.

Али, неподесност таквог одређења заштићеног добра не састоји се ни само ни првенствено у томе што је тешко дефинисати и садржај и обим појма слика о личности, што нико од оних који ову синтагму употребљавају не одређује егзактно шта је слика о личности, профил личности, животна слика, што је неизвесно када је та слика потпуна, свеобухватна, и може ли то уопште бити ако се има у виду комплексност људске личности⁽⁷³⁾. У сваком случају, интерес да се сачува само сегментарна транспарентност појединца није једини интерес који је угрожен обрадом података и коме је потребна заштита.

Обезбедити, сачувати, заштитити непотпуну транспарентност појединца, циљ је права о заштити података и по тзв. теорији улоге. Улога је конститутивна за појам приватности: приватност је слобода да се не врше одређене функције, да се не играју одређене улоге⁽⁷⁴⁾. Приватност значи очување, одржавање различитих представа које о појединцу постоје код разних других лица и институција⁽⁷⁵⁾. Приватност је различита транспарентност појединца у различитим контекстима с обзиром на различите улоге (које игра као члан породице, у кругу пријатеља, на радном месту итд.), а не потпуна нетранспарентност — приватност постоји иако постоје информације о лицу, она није консеквенца непостојања информација, него консеквенца систематског давања информација, али селективног, сходно улози коју игра у контексту⁽⁷⁶⁾. Приватност значи диференцирано давање информација околини, и давање различитих информација различитим комуникационим партнерима⁽⁷⁷⁾. Приватност се састоји од могућности да појединац буде транспарентан другима само у појединим исечцима своје личности, од могућности да игра мноштво улога, да селективним предочавањем информација чини доступним другима само неки сегмент своје личности⁽⁷⁸⁾.

Појам улоге је недовољно одређен; није одређено које информације чине извесну улогу; улога се мења према приликама и лицима с којима се долази у додир; улога не може увек да се бира, нити би било могуће увек препустити појединцу да сам бира улогу у којој

(71) Уп.: W. Steinmüller и др., *op.cit.* (у прим. 29), с. 97; A. Podlech, *Verfassung und Datenschutz*, у: H. Krauch (Hrsg.), *op.cit.* (у прим. 42), с. 74; исти, *Datenschutz und das Verfassungsrecht*, у: G.E. Hoffmann — B. Tietze — A. Podlech (Hrsg.), *Numerierte Bürger*, Wuppertal, 1975, с. 28 и д.; B. Schlink, *Der Bürger als Datenobjekt*, у: W. Kilian — K. Lenk — W. Steinmüller (Hrsg.), *op.cit.* (у прим. 44), с. 164 и нав. код: K. Vogelgesang, *op.cit.* (у прим. 19), с. 165 пр. 11.

(72) Уп.: U. Seidel, *op.cit.* (у прим. 11), с. 66; B. Schlink, *op.cit.* (у прим. 71), с. 163 и д.; W. Schimmel, *op.cit.* (у прим. 25), с. 149; в. и Н. — H. Maass, *op.cit.* (у прим. 47), с. 40.

(73) Приговоре в. код: K. Vogelgesang, *op.cit.* (у прим. 19), с. 99, 165 и д., 168, 259 и код њега даља упућивања.

(74) Е.К. Scheuch, *Gefährdung der Privatsphäre* (нав. по: P. J. Müller, *op.cit.* у прим. 49, с. 62; исти, *Inhalt und Funktion der Privatsphäre — eine kritische Darstellung*, Datenverarbeitung, Steuer, Wirtschaft, Recht, München, br. 1/1973, с. 50 и д.).

(75) J. P. Müller, *Einige soziale Auswirkungen integrierter Informationssysteme — Zur Notwendigkeit von Informationskontrolle innerhalb einer Informationspolitik*, у: G.E. Hoffmann — B. Tietze — A. Podlech (Hrsg.), *op.cit.* (у прим. 71), с. 121; исти, *Funktionen des Datenschutzes aus soziologischer Sicht*, Datenverarbeitung im Recht, München, бр. 3/1975, с. 109.

(76) P. J. Müller, *op.cit.* (у прим. 49), с. 62, 64; исти, *op.cit.* (у прим. 75), с. 121; исти, *Die Gefährdung der Privatsphäre durch Datenbanken*, у: U. Dammann — M. Karhausen — P. Müller — W. Steinmüller (Hrsg.), *op.cit.* (у прим. 29), с. 64 и д., 83 и д. В. и: J. Schneider, *op.cit.* (у прим. 62), с. 228; O. Mallmann, *op.cit.* (у прим. 33), с. 30, 36 и д., 44 и д., 68 и упућивање на америчку лит. код њега у прим. 125, 164; G. Rüpke, *op.cit.* (у прим. 57), с. 137 и д.; W. Schmidt, *Die bedrohte Entscheidungs-freiheit*, Juristenzeitung, Tübingen, br. 7/1974, с. 246; W. Egloff, *op.cit.* (у прим. 13), с. 354.

(77) W. Schimmel, *op.cit.* (у прим. 25), с. 150, 149.

(78) H. Meister, *op.cit.* (у прим. 48), с. 104; исти, *op.cit.* (у прим. 18), с. 67.

ће наступити⁽⁷⁹⁾. Те примедбе овој теорији нису главни разлог њене неадекватности да предочи добро коме је потребна заштита на плану обраде података. Она остаје само при давању информација, а има и других интереса, које ваља штитити, који, међутим, нису везани за давање информација. Иде само за тим да се обезбеди могућност ограниченог давања информација, а ван њеног видокруга остају интереси који су сасвим друге врсте него што је интерес да други поседују само оне информације које им следеју с обзиром на улогу у којој се појединац јавља у односу с њима, а који интереси такође завређују заштиту.

Као модел заштићеног добра јавља се и могућност самопредстављања: схвата се као могућност да појединац сам одреди какву ће слику о њему имати други⁽⁸⁰⁾.

Самостално одлучивање о слици коју ће други имати о лицу, како ће га други видети, претерано је као циљ права о заштити података, јер је неоствариво. Представа других о њему не зависи само од њега, да ли ће други стећи ону слику какву појединац очекује, или другачију, то зависи од низа фактора, на које и није могуће утицати, нити би требало омогућити такав утицај⁽⁸¹⁾. Али, и могућност да лице добије прилику да допринесе стварању те слике избором информација које даје и контролом информација (што је граница преко које не би требало ићи), није једини интерес који је оправдан, и за чије остварење ваља право да се стара на подручју обраде података.

Оно што по многим треба заштитити јесте могућност аутономног, самосталног одлучивања — самоодлучивање. Ову могућност неки схватају шире, други, уже. Већа је, међутим, разлика међу ауторима у погледу тога о чему то појединац треба слободно да одлучује, и како квалификовати ту могућност самоодлучивања. Самоодлучивање се одређује, нпр., као: могућност да појединац самостално одлучи које ће податке задржати за себе, тајити, а које ће учинити доступним другима (right to share and withhold); неки изједначавају privacy, односно приватност, са том могућношћу⁽⁸²⁾, а такве дефиниције приватности као самоодлучивања могу да се ослоне и на пионирске радове о privacy, одн. приватности⁽⁸³⁾. Или се самоодлучивање одређује као могућност појединца да самостално одлучи шта ће из оквира одређене сфере учинити доступним другима⁽⁸⁴⁾ (сфера приватности је сфера самосталног одлучивања). Или као могућност појединца да самостално одлучи о селективном давању информација, сходно улози у којој наступа⁽⁸⁵⁾. Или као могућ-

(79) Уп.: К. Vogelgesang, *op.cit.* (у прим. 19), с. 137 и д.; D. Rohlf, *op.cit.* (у прим. 57), с. 57 и д.; O. Mallmann, *op.cit.* (у прим. 33), с. 44 и д.; S. Simitis, *Datenschutz*, *cit.* (у прим. 44), с. 153.

(80) A. Podlech, *op.cit.* (у прим. 71), с. 29 и д.; исти, *op.cit.* (у прим. 62), с. 149 и д.; B. Schlink, *Der Bürger*, *cit.* (у прим. 71), с. 156 и д.; H. Meister, *op.cit.* (у прим. 48), с. 111, прим. 147; исти, *op.cit.* (у прим. 17), с. 67 и д.; C. Mallmann, *op.cit.* (у прим. 48), с. 19 и д., 25; W. Schimmel, *op.cit.* (у прим. 25), с. 149; W. Schimmel — W. Steinmüller, *op.cit.* (у прим. 29), с. 155; N. Luhmann, *op.cit.* (у прим. 49), с. 67, 75; P. J. Müller, *op.cit.* (у прим. 49), с. 65; исти, *op.cit.* (у прим. 76), с. 85; D. Rohlf, *op.cit.* (у прим. 57), с. 68 и д., 240; W. Schmidt, *op.cit.* (у прим. 76), с. 246.

(81) B. Schlink, *Der Bürger*, *cit.* (у прим. 71), с. 157, 154; K. Vogelgesang, *op.cit.* (у прим. 19), с. 50, 134, 172 и код њега нав. у прим. 44, на с. 134; H. Stoll, *Der Persönlichkeitsschutz in der neueren Entwicklung der verfassungsrechtlichen Rechtsprechung*, Jura — Juristische Ausbildung, Berlin-New York, бр. 2/1981, с. 139; в. И: H. Meinster, *op.cit.* (у прим. 48), с. 111, прим. 147.

(82) Уп.: O.M. Ruebhausen — O.G. Brim, jr., *Privacy and Behavioral Research*, Columbia Law Review, Washington, бр. 5/1965, с. 1184 и д.; C. Fried, *Privacy*, Yale Law Journal, бр. 5/1986, с. 482 и д.; D.M. Michael, *op.cit.* (у прим. 13), с. 273 и д.; A.F. Westin, *Privacy and Freedom*, *cit.* (у прим. 13), с. 7; A.R. Miller, *op.cit.* (у прим. 1), с. 31; R. Kamla, *op.cit.* (у прим. 13), с. 97 и д. и код њега нав.; U. Seidel, *op.cit.* (у прим. 11), с. 70, 73; W. Schmidt, *op.cit.* (у прим. 76), с. 244. Приватност је дефинисана као могућност да лице само одлучи које податке ће коме и под којим условима дати и под којим условима други може да их употреби, и у: Report of the Committee on Data Protection (Chairman N. Lindop), *cit.* (у прим. 30), с. 204, 291 и у вези са науртом нав. код E.F.M. Hogrebe, *op.cit.* (у прим. 33), с. 230 и д. О праву на самоодлучивање исте или сличне садржине говоре, али га не поистовећују с приватношћу или са делом приватности, и нпр.: W. Steinmüller и др., *op.cit.* (у прим. 29), с. 87 и д., 94, 116, 147; A. Podlech, *op.cit.* (у прим. 71), с. 29; C. Mallmann, *op.cit.* (у прим. 63), с. 36; исти, *op.cit.* (у прим. 48), с. 25; H. Meister, *op.cit.* (у прим. 48), с. 110 и д.; J. Schneider (Hrsg), *op.cit.* (у прим. 48), с. 7; као и наведени код: K. Vogelgesang, *op.cit.* (у прим. 19), с. 23 и д.; O. Mallmann, *op.cit.* (у прим. 33), с. 27; E. Schwann, *op.cit.* (у прим. 70), с. 131. У истом смислу и Volkszählung-псеуда, в.; прим. 21.

(83) J. Kohler, *Autorenrecht*, Jherings Jahrbücher für die Dogmatik des heutigen römischen und deutschen Privatrechts, Jena, Bd. 18/1888, с. 265: право да сам одлучи које изјаве и испољења ће изнети публици, а које неће. S.D. Warren — L.D. Brandeis, *The Right to Privacy*, Harvard Law Review, бр. 2/1890, с. 189 (репринт у: R. D. Henson (Ed), *Landmarks of Law. Highlights of Legal Opinion*, New York, 1960, с. 265): право сваког појединца да, по правилу, одреди у ком обиму ће његове мисли, осећаји и емоције бити саопштени другима.

(84) U. Seidel, *op.cit.* (у прим. 11), с. 70; C. Sasse, у *Datenschutz/Meldegesetz*, *cit.* (у прим. 44), с. 81; судске одлуке о праву самоодлучивања у оквиру приватне сфере код: A. Hasselkuss — C. — J. Kaminski, *op.cit.* (у прим. 48), с. 119 и д.; K. Vogelgesang, *op.cit.* (у прим. 19), с. 45 и д.

(85) P. J. Müller, *op.cit.* (у прим. 49), с. 64; исти, *op.cit.* (у прим. 76), с. 84; H. Meister, *op.cit.* (у прим. 48), с. 109.

ност појединца да самостално одлучи о самопредстављању, о томе какву ће информациону слику о њему имати други⁽⁸⁶⁾.

Већ према томе с којом је категоријом повезано (да ли са сфером приватности, или самопредстављањем, да ли са улогом, или са сликом о личности), овакво одређење се излаже приговорима које сам код дотичне категорије изнео са становишта неподобности да опишу заштићено добро. Но, и ако бисмо самоодлучивање ослободили везе са тим категоријама, и одредили је као могућност појединца да самостално одлучи да ли ће дати податке, које, коме, када и за коју сврху, још увек не би били обухваћени тиме сви интереси које ваља штитити.

Постоје и одређења која проширују самоодлучивање: могућност аутономног одлучивања (не само о давању података, већ) и о употреби личних података⁽⁸⁷⁾.

Ни тиме, међутим, нису захваћени сви интереси којима је потребна заштита; у овако постављеном заштићеном добру нема места за интересе који се не остварују самоодлучивањем, мада и они подједнако завређују заштиту. Као и сви остали већ изложени, и овај став о заштићеном добру може да послужи једино као парцијални опис: сви су ужи од круга интереса који су угрожени обрадом података и које ваља штитити.

2. Круг оправданих интереса

Наиме, ако се пође од врста опасности које прате прикупљање, обраду, преношење и коришћење личних података, помнија анализа је у стању да покаже бар петнаест група различитих оправданих интереса појединца о чијим се подацима ради. То су ови интереси појединца:

- да може да употреби податак о себи, да се послужи њиме, да му се пружи прилика да га сам да, да се податак прибави од њега самог;

- да се одређене врсте података о њему уопште не прикупљају, обрађују, преносе и користе;

- да може да одлучи хоће ли и које податке о себи дати, коме, када и за коју сврху, смеју ли се обрађивати, преносити трећима и користити;

- да податке о њему прикупљају, обрађују, преносе и користе само субјекти који су за то овлашћени;

- да (овлашћени субјекти) о њему прикупљају, обрађују, преносе и користе само оне податке, који су (им) неопходни за допуштenu делатност и сврху;

- да се о њему прикупљају, обрађују, преносе и користе само истинити, потпуни, незастарели, јасни, једнозначни подаци, да се подаци не промене или да им се не измени смисао издавањем из изворног контекста, из контекста примарне намене или повезивањем са другим подацима;

- да може да (са)зна који су то субјекти који би могли располагати и можда располажу подацима о њему, и којом врстом тих података (који субјекти могу да прикупљају, обрађују, преносе и користе које личне податке);

- да може да сазна да ли и које податке о њему поседује конкретан, одређени субјект, ко их је прикупио, од кога их је прибавио и коме их преноси;

- да може да провери да ли међу подацима о њему, које прикупља, обрађује, преноси и користи дотични субјект, има и таквих података за чије прикупљање, обраду, преношење и коришћење тај субјект није овлашћен;

- да може да провери да ли међу подацима о њему, које прикупља, обрађује, преноси и користи дотични субјект, има и таквих који том субјекту нису неопходни за допуштenu сврху и делатност;

- да може да провери да ли су подаци о њему, које дотични субјект прикупља, обрађује, преноси и користи, истинити, потпуни, незастарели, јасни, једнозначни, непромењени,

(86) Н. — U. Evers, *Privatsphäre und Ämter für Verfassungsschutz*, Berlin, 1960, c. 39; W. Schimmel — W. Steinmüller, *op.cit.* (у прим. 29), c. 155; N. Luhmann, *op.cit.* (у прим. 49), c. 75, C. Mallmann, *op.cit.* (у прим. 63), c. 45 и д., и судска пракса код: K. Vogelgesang, *op.cit.* (у прим. 19), c. 46 и д.

(87) Тако, нпр.: Volkszählung-пресуда, нав. у прим. 21.

да ли им се изменило значење издвајањем из изворног контекста, из контекста примарне намене или повезивањем с другим подацима;

— да може да спречи да субјект започне прикупљање, обраду, преношење или коришћење података о њему ако за то није овлашћен, или ако подаци о њему нису неопходни за допуштenu сврху и делатност, или ако су подаци о њему неистинити, непотпуни, застарели, нејасни, вишезначни, промењени или би се променили, измењеног смисла или би им се изменио смисао издвајањем из изворног контекста, из контекста, примарне намене или повезивањем с другим подацима;

— да може да исходи, постигне да се (привремено) прекине (већ започето) прикупљање, обрађивање, преношење или коришћење података о њему, док се не разјасни је ли субјект за то овлашћен (постоји ли правни основ, овлашћење за прикупљање, обраду, пренос или коришћење тих података), или јесу ли ти подаци неопходни за допуштenu сврху и делатност, или јесу ли ти подаци неистинити, непотпуни, застарели, нејасни, вишезначни, промењени, измењеног значења издвајањем из изворног контекста, из контекста примарне намене или повезивањем с другим подацима, као и да може да исходи да се (трајно) обустави прикупљање, обрађивање, преношење или коришћење података о њему у погледу којих се то што је спорно не може разјаснити (*non liquet*);

— да може да постигне да се бришу подаци о њему ако су прикупљени, обрађивани, преносени или коришћени без правног основа, без овлашћења за то, или ако нису били или више нису неопходни за допуштenu сврху и делатност, да се обнове подаци о њему ако су избрисани без правног основа, да се врате подаци о њему ако су пренети неовлашћеном субјекту или без правног основа, да се исправе неистинити, допуне непотпуни, ажурирају застарели, појасне нејасни, определи значење вишезначних, успостави пређашње стање промењених, коригују они чије је значење измењено издвајањем из изворног контекста, из контекста примарне намене или повезивањем с другим подацима, да се раздвоје од података који им мењају смисао, да се повежу са подацима који им дају прави смисао, и др.

— да се похрањени подаци не повреде, оштете, изгубе, отуђе или униште, и уопште обезбеде од утицаја неовлашћених.

3. Позив нашеј (комјјутерској) гоба законодавцу (II)

Поменуте оправдане интересе би требало задовољити да би заштита личности била ефикасна на подручју обраде података. Ниједан од тих интереса није везан само за аутоматску обраду података. Код појединих, та разлика у врсти обраде утиче само на неједнак интензитет интереса. Према томе, правни поредак је позван да уреди односе поводом обраде података уопште, а када то чини, значај околности да при свакој врсти обраде нису интереси исти и истог интензитета, ваља да уважи када их одмерава са сукобљеним интересима, с интересима који су у сукобу с њима.

Интереси који јесу и могу бити у сукобу са наведеним интересима нису само они неоправдани. Брига због опасности и злоупотреба којима је појединац изложен (нарочито при аутоматској обради података) не сме да заклони видик на оправдане интересе за обраду, прикупљање, пренос и коришћење података. Ако је и тачно да је правна наука, третирајући проблем, полазила искључиво од становишта угроженог појединца и његових интереса⁽⁸⁸⁾, законодавац, регулишући материју, мора имати на уму и интересе субјекта (а то може бити и исти тај појединац, само у другој ситуацији) који прикупља, обрађује, преноси и користи информације.

Друштво (институције, органи, службе, појединци, одвијање разних делатности) не може да функционише ако не прикупља, обрађује, преноси и користи разне податке о појединцу — а ни појединац не би могао да опстане у друштву (да се користи разним делатностима, функцијама и чинидама) ако не би давао податке о себи, ако се о њему не би прикупљали, обрађивали, преносили и користили подаци. Али, право друштва да располаже подацима о појединцу мора да прати обавеза друштва (а) да обезбеди да се лични подаци

(88) Што тврде, нпр.: W. Loschelder, *op.cit.* (у прим. 33), с. 351, 372; M. Klopfer, *op.cit.* (у прим. 31), с. 11 и д.

прикупљају, у начелу, од самог лица на које се односе, да, осим када је другачије одређено, оно може да одлучи хоће ли их дати, да му се омогући да зна који би субјекти могли располагати подацима о њему, да може да сазна располажу ли (поседују ли их, обрађују, преносе и користе) и којим; (б) да обезбеди да личне податке прикупљају, обрађују, преносе и користе само податке који су неопходно потребни за допуштену сврху и делатност, да се прикупљају, обрађују, преносе и користе само истинити, потпуни, незастарели, јасни, једнозначни, подаци, да се не промене или да им се не измени смисао издвајањем из изворног контекста, из контекста примарне намене или раздвајањем од или повезивањем са другим подацима, да се подаци не униште, оштете и уопште осигурају од утицаја непозваних, као и (в) да обезбеди одговарајућа правна средства заштите када нешто од тога није тако (захтев за исправљање, допуну или брисање података, обуставу обраде и др.).

У већој или мањој мери то су постигли законодавци појединих земаља, доневши посебне прописе о заштити личности на подручју (било само аутоматске или и сваке) обраде личних података ⁽⁸⁹⁾. Листа опасности и круг оправданих интереса у основу су исти и када су посредни подаци (не појединаца, већ) правних лица. Зато је на месту што су закони тзв. треће генерације ⁽⁹⁰⁾ почели да штите и њих.

Оно што садрже наши прописи о друштвеном систему информисања и прописи о информатици, односно информатичкој делатности тек је клица права заштите (и обезбеђења) података ⁽⁹¹⁾. Више од тога предвиђају припремљени предлози нових прописа ⁽⁹²⁾. Ни они, међутим, не омогућавају да се остваре сви оправдани интереси, па би за рад на томе ваљало резервисати прву прилику.

(89) V. прим. 12.

(90) Почев од краја седамдесетих година, уп.: G.J. Pawlikowski, *op.cit.* (у прим. 12), с. 233; R. Pagano, *op.cit.* (у прим. 12), с. 75 и д.

(91) Сажети приказ код: В.В. Водинелић, *op.cit.* (у прим. 22), с. 445 и д.

(92) Нав. у прим. 23.

Dr. Vladimir Vodinelić,
Assistant Profesor of the Faculty of Law in Belgrade

DATA PROCESSING AND PROTECTION OF PERSONALITY

Summary

After the sections „Introduction“ (1. Victorious march of computers, 2. Civil-law problems of automatic data processing, 3. Problems of ADP in the sphere of the law of personality, 4. Hesitations in terms of legal systematization), and „Dangers“ (1. A dark number and the feeling of dangers, 2. Benefits and risks, 3. The call of the computer era to the law-maker/1°), the principal part of the study follows, i.e. „Protected Objects“ (1. Partial descriptions, 2. The circle of justified interests, 3. The call of the computer era to the law-maker/2°). The construction of protection of data can be influenced by law-maker's ideas on the objects to be protected, in addition to his ideas concerning the kinds of dangers. Various concepts are reviewed of protected objects, namely privacy-concept variants, as well as theories of spheres, privacy as the antipode of publicity, sensitivity of disclosing of data, communications, profile of the personality, mosaics, roles, self-representation, self-decision-marking, etc. Each one of them is not complete since it neglects both interests pointed out by other concepts and the ones which stayed outside the scope of former analyses. The circle of justified interests consists of fifteen interest groups, and the most neglected one is the person's interest to disclose information concerning himself by himself. The right of society to dispose of data concerning individual has to be coupled with the duty of society to provide: (i) that personal data should be collected, in principle, from the very person involved; that an individual may decide on disclosing and using the data; that some kinds of data on himself can not at all be collected and used; that he be informed as to which subjects would dispose of data concerning him; that the individual be informed as to what kind of data are collected about him, if any; (ii) that only authorized subjects may collect, process, transfer and use personal data; that this concerns only data necessary for a lawful purpose; that data be true, complete, up-to-date, with precise meaning, not apt to be misinterpreted through being taken out of context, which applies to primary purpose, or through separation from other data or, as the case may be, connecting with other data; that data be ensured against impact by unwanted ones (destroying, etc.); as well as (iii) corresponding protection means to serve in correcting untrue data and providing adequate procedure for erasing them in necessary.

Norms in Yugoslavia contain only first beginnings of such kind of law of protection and ensuring of data.

Dr. Vladimir Vodinelić,
professeur agrégé à la Faculté de droit de Belgrade

L'ELABORATION DES DONNEES ET LA PROTECTION DE LA PERSONNALITE

Résumé

Après les chapitres „Introduction“ (1. Invasion triomphale des ordinateurs 2. Les problèmes de droit civils de l'AOP 3. Les problèmes de droit personnel de l'AOP 4. Hésitations juridico-systématiques) et „Dangers“ (1. Le sombre chiffre et la conscience des dangers 2. Les utilités et les risques 3. Appel de l'époque des ordinateurs au législateur/1. suit la partie principale de cet oeuvre — „Le bien protégé“ (1. Descriptions partielles 2. Cercle d'intérêts justifiés 3. Appel de l'époque des ordinateurs au législateur /2/). Ce qui est susceptible d'influer sur la construction de la protection des données, outre l'idée du législateur relative aux genres de dangers, est aussi son idée relative au bien protégé. On présente ici de diverses conceptions relatives au bien protégé —

variantes de la conception et de la théorie dite „privacy“: la sphère du privé en tant qu 'antipode du public, les données sensibles, les communications, le profil de la personnalité, la mosaïque, les rôles, l'autoreprésentation, la prise de décisions par soi-même. Elles sont toutes incomplètes, elles négligent les intérêts soulignés par d'autres conceptions aussi bien que ceux qui sont restés hors d'atteinte de toute analyse faite jusqu'à présent. Le cercle d'intérêts justifiés est composé de quinze groupes d'intérêt parmi lesquels le plus négligé jusqu'à présent est l'intérêt de la personne de procurer elle-même les données. Le droit de la société de disposer de données sur l'individu doit être suivi de l'obligation de la société d'assurer: a) que les données personnelles soient recueillies, en principe, par la personne qu'elles concernent; ue cette personne puisse décider quant à la communication et l'emploi des données la concernant; que certaines sortes de données ne puissent guère être recueillies ni utilisées; qu'on lui rende possible de savoir quels sujets pourraient disposer de données la concernant; qu'elle puisse connaître s'il en disposent et de quelles données ils disposent; b) d'assurer que seulement les sujets autorisés recueillent, élaborent, transmettent et utilisent les données personnelles; cela ne concerne que les données indispensables pour une fin permise et celles-ci doivent être vraies, complètes, actuelles; d'un seul sens, leur sens ne peut pas être changé par l'extraction du contexte original, du contexte de destination primaire ou par la disjonction ou la conjonction avec d'autres données; que les données soient protégées de toute influence non-autorisée (destruction etc.); ainsi que c) d'assurer des moyens de protection appropriés lorsque quelque chose n'est pas conforme aux principes mentionnés (demande de correction des données, l'annulation etc.). Les normes en Yougoslavie ne contiennent qu'un germe du droit de protection et d'assurance des données ainsi conçu.